

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstoogmerk

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 1.000 fr. per jaar

Postrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie : Prof. Mr. Ridder René VICTOR, Britselei 40, 2000 Antwerpen

VLAAMSE JURISTENVERENIGING

XXVe WETENSCHAPPELIJK RECHTSCONGRES

OP ZATERDAG 27 MEI 1972 TE BRUSSEL IN DE LOKALEN DER VRIJE UNIVERSITEIT

Algemeen programma

- 9.00 Aankomst en ontvangst
- 9.30 Openingszitting in het groot auditorium van het Instituut voor Sociologie, Johannalaan 44, 1050 Brussel.
Toespraak door Prof. Mr. Ridder R. Victor,
Voorzitter van de Vlaamse Juristenvereniging.
Verwelkoming door Prof. Dr. A. Gerlo,
Rector van de V.U.B.
Openingswoord door Prof. Dr. F. De Pauw,
Decaan van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid aan de V.U.B. Congresvoorzitter
- 10.00 Koffie
- 10.15 Sectievergaderingen
- 12.30 Lunch
- 14.00 Sectievergaderingen
- 16.45 Koffie

- 17.30 Plenaire vergadering
Feestrede door Prof. Dr. P. Vermeylen over
'De verhouding Dekreet-Wet in ons grondwettelijk recht
Mededeling van de resoluties der secties
Slotwoord door Prof. Mr. Ridder R. Victor
- 18.30 Receptie aangeboden door de V.U.B.
- 20.00 Banket in de Koninklijke Bibliotheek
Keizerslaan 2, 1000 Brussel

Sectievergaderingen

SECTIE 1 DE GRONDWETSHERZIENING

- Voorzitter Prof. Dr. P. Vermeulen,
Gewoon hoogleraar aan de V.U.B., Staatsraad
- Preadviseurs Prof. Dr. A. Mast,
Buitengewoon hoogleraar aan de R.U.G. Staatsraad.
Prof. Dr. J. De Meyer,
Gewoon hoogleraar aan de K.U.L.

Secretaris Dr. H. Van Impe,
Adviseur bij de Senaat,
Assistent aan de R.U.G.

SECTIE 2 DE ECHTSCHIEDING

Voorzitter Prof. Dr. R. Derine,
Decaan van de Faculteit
der Rechtsgeleerdheid
aan de U.F.S.I.A.,
Gewoon hoogleraar aan de K.U.L.

Preadviseurs Prof. Dr. W. Calewaert,
Gewoon hoogleraar aan
de R.U.G. en de V.U.B.
Senator.

Mevr. M.-A. Puelinckx-Coene,
Assistente aan de K.U.L.

Secretaris R. Everaert,
Advocaat,
Assistent aan de K.U.L.

SECTIE 3 HET STATUUT VAN DE VREEMDELING

Voorzitter Prof. Dr. J. Vanhalewijn,
Buitengewoon hoogleraar aan de K.U.L.

Preadviseurs Mr. M. De Kock,
Advocaat bij het Hof van beroep
te Brussel

Dr., L. De Wilde,
Eerste-Substituut bij de
Rechtbank van eerste aanleg
te Brugge

Secretaris C. Eliaerts,
Assistent aan de V.U.B.

SECTIE 4 HET FISKAAL REGIME VAN DE V.Z.W.

Voorzitter Prof. Dr. F. Amerijckx,
Gewoon hoogleraar aan de R.U.G.

Inleider Prof. Dr. J. Krings,
Hoogleraar aan de V.U.B.
Koninklijk commissaris voor de
Gerechtelijke Hervorming

Preadviseurs Mr. W.J.F. Vlieghe,
Advocaat, assistent aan de V.U.B.

Mr. J. Beirens,
Advocaat, assistent aan de V.U.B.

Secretaris Y. Vermeirsch,
Assistente aan de R.U.G.

SECTIE 5 AANWENDING VAN DE RESEARCH IN HET BEDRIJFSLEVEN

Voorzitter Prof. Dr. R. Vandeputte,
Gewoon hoogleraar aan de K.U.L.,
Gouverneur van de
Nationale Bank van België

Preadviseurs Prof. Dr. A. J. Vlerick,
Gewoon hoogleraar aan de K.U.L.,
Minister van Financiën

Prof. Dr. G. Schrans,
Gewoon hoogleraar aan de R.U.G.

Paneelliden Prof. Dr. Soete,
Gewoon hoogleraar aan de R.U.G.
Dr. Dopchie (Bekaert),

Secretaris Mr. M. Huybrechts,
Docent aan de U.F.S.I.A.

Praktische schikkingen

De teksten van de preadviezen worden
gepubliceerd in het Rechtskundig Weekblad.

Aan de deelnemers zullen overdrukken van deze
teksten worden bezorgd.

Inschrijving geschiedt door de hierbijgevoegde kaart
vóór 20 mei e.k. terug te zenden.

Gelieve tezelfdertijd de nodige storting te
verrichten.

Bestuur van de Vlaamse Juristenvereniging

Voorzitter	Prof. Mr. Ridder R. Victor
Ondervoorzitters	Raadsheer A. De Vreese Kamervoorzitter F. Van Parijs
Algemeen Secretaris	Mr. K. Van Baarle
Peningmeester	Notaris A. Beyer

Inrichtend comité

Voorzitter	Prof. Dr. F. De Pauw
Secretaris	Mr. H. Pée
Leden	Prof. Th. Versée Dhr. H. De Smedt R. Raes K. Van Miert

Secretariaat

XXVe Wetenschappelijk Congres van
de Vlaamse Juristenvereniging,
Vrije Universiteit Brussel,
Adolf Buyllaan 105, 1050 Brussel.
Telefoon : 59 64 42 en 48 04 86

Vlaams Pleitgenootschap bij de Balie te Brussel

Plechtige openingszitting op vrijdag 10 december 1971

VOORLOPIG VONNIS

Rede uitgesproken door Mr. Eric CARRE

*« Au sommet de la plus haute tension
va jaillir l'élan d'une droite flèche,
du trait le plus dur et le plus libre ».*
Camus.

« Prenez vos rêves pour la réalité ».
Mei 1968. Parijs.

De slogans van duizenden studenten barsten los in de straten van Parijs als een toccata van Bach. Politieke personaliteiten die het lot van Frankrijk of Europa willen wijzigen, verklaren met ontroering in de stem: « En France, depuis le 3 mai 1968, il n'y a plus d'Etat et ce qui en tient lieu ne dispose même pas des apparences du pouvoir » ⁽¹⁾.

In de « mooie maand mei » ontdekt menig student, menig « bourgeois » dat hij ondanks alles een geestelijke erfgenaam is van de Revolutie van 1789 of van de commune.

Met een zekere naïefheid, met een grote dosis entoesiasme kiest hij de opstand, goochelt hij met de hermetische en byzantijnse verklaringen van de « maoïsten », « Trotskysten », « situationnisten », « marxisten-leninisten », « gauchisten », « internationalisten » en heden sta ik versteld hoe intellektuelen van hoog gehalte in extase stonden voor teksten die normaal bestemd zijn voor de lagere school ⁽²⁾.

Het parfum van een zeker romantisme, een nostalgie van de « commune », zweven over Parijs, vermengd met de bittere geur van traangas, de zwarte walmen van brandende auto's. Het blijft echter bij een vleugje romantiek, een Epinal-prentje, want wanneer in de nacht van 10 op 11 mei de politie en C.R.S., in dichte rangen als zwarte kevers vooruitschrijden, zoekt men tevergeefs de wanhopige verdediging van de « communisards ». De syndikaten, de communistische partij die met een kwaad en verveeld oog de opstand volgen ⁽³⁾ worden door de omstandigheden tactisch gedwongen hun troepen in de Franse hoofdstad te laten manifesteren. Een algemene staking wordt afgekondigd, 3.000.000 stakende arbeiders. Maar zelfs deze arbeiders verliezen hun zin voor humor en poëzie niet. De reusachtige letters van de fabrieken « Berliet » worden onder de handen van een arbeider-dichter « Liberté ».

In enkele dagen tijd wordt het economisch leven stil gelegd, worden de bureau's van de Orde van de geneesheren, van de architecten en de aloude, deftige « Société des gens de lettres » bezet. Wellicht waren de lokalen van de Orde der advocaten te eng en ontsnapten zij aan een bezetting. Of was het de onbewuste vrees voor moeder « Justitia »!

Een stortregen van communiqué's, radio- en t.v. toespraken, plechtige verklaringen breekt los. Als enig antwoord van de studenten: nieuwe barricades. De gaullisten krijgen tenslotte hun beurt en vormen een mensenzee op de Champs Elysées; zoals een frans joernalist schreef: « La revanche de la rive droite ».

Het einde van de « mooie maand mei » verdwijnt in de slogan « Vive De Gaulle ». De fransman bergt de rode vaan in de kast, vergeet 1789 en denkt met weemoed aan de bevrijding van Parijs 1944.

Juni 1968 is niet meer mei 1968. De opstand dooft uit, het entoesiasme van de eerste dagen zijpelt weg, les héros sont fatigués.

Mei 1968. Een uniek frans verschijnsel? Een nieuwe omkeer? Het antwoord ligt aan de andere kant van de Atlantische Oceaan.

De « contestatie » breekt los in een natie door gewoonte en vooral door vooroordeel, « conservatief » gedoopt: De Verenigde Staten van Amerika. Reeds in 1962 verklaarde de leider van de « Students for a democratic society »: « Wij die tot deze generatie behoren, die geen enkel tekort kennen, wij studenten aan de universiteit, wij voelen een malaise bij het aanschouwen van deze wereld... » ⁽⁴⁾. De oorlog in Viet-nam, het rassenprobleem, het verwerpen van het universitair systeem, het brutaal optreden van de politie of de federale troepen brachten het vuur naar de brandstapel van de ontevredenheid. Marcuse, William Reich behoren niet meer tot de stofferige bibliotheek van een vreedzaam filosoof. Ook de Amerikanen hebben hun « rode boekjes ».

Zeï een filosoof, sprekende over de universiteit: « De naam wetenschap dient vooral om een diepgaande en zekere onverschilligheid te verbergen... Wij onderstrepen hier de buitengewone en verstommende wijze waarop de structuur van de universiteit aan professoren en studenten toelaat zijde aan zijde samen te leven, zonder elkander te bekijken. Zonder officiële functies te bezitten, blijft het studentekorps steeds achteraan het professorenkorps... Deze passieve en kritiekloze onderwerping, tegenover deze toestand is een essentieel kenmerk van het leven van de studenten. De studentenwereld zou in zijn creatieve functie moeten beschouwd worden als de grote hervormer... De studenten hebben nu de slagvelden verlaten waar de intellectuele vooruitgang van de natie wordt beslist... omdat zij het verwende kind zijn van iedereen » ⁽⁵⁾.

Ik vergat U te zeggen dat deze contestatair Walter Benjamin was en dat hij deze tekst schreef in... 1914. Ik wens niet de paradox te hanteren, maar het gevoel dat de jonge Duitser Benjamin reeds in zijn hart droeg, namelijk de breuk tussen het sociale leven en de universiteit, het kastesysteem van professoren, heeft zich uitgebreid in de Amerikaanse universiteiten en hogescholen. Ondanks een relatief klein percentage heeft het juist door de passiviteit van de niet-agerende studenten die vast gelopen waren in het systeem aangeklaagd door Benjamin, op een dergelijke spektakulaire wijze kunnen ontluiken.

Japan, Italië, Duitsland, werden meegesleurd door de golf van contestatie. Het zou verkeerd zijn in deze lijst Tsjecho-Slovakije te citeren. Wanneer de westerse studentenwereld, juist gebruik maakt van de door het democratisch regime gewaarborgde vrijheden om het materialisme van hun land aan de kaak te stellen, vocht de Tsjechische jeugd om deze vrijheden te veroveren en wellicht onbewust om een minimum van materiële voordelen te bekomen. Groot is dan ook de verwondering

wanneer de Tsjechische studentenwereld verneemt dat de West-Europeanen een gemene deler zien in hun opstanden. De levende toorts van Jan Palach flakkert in de nacht van de diktatuur.

Waarom is de maand mei 1968 slechts een opstand, een crisis geweest en geen omwenteling? Ieder individu, iedere partij heeft gepoogd zijn eigen verklaring op te dringen. Gedurende de tijd van de barricades heeft Raymond Aron in een briljante reeks artikelen op een snijdende toon zijn afkeer tegenover de studentenopstand geuit ⁽⁶⁾.

Volgens de auteur van « Dix-huit leçons sur la société industrielle » is deze opstand een « psychodrama », een spel, beter, een schouwspel. Hij wordt gevolgd, maar uit een totaal ander standpunt, door twee psychanalisten ⁽⁷⁾. Zonder een briljant socioloog te zijn, zonder Freud te hebben gelezen, ligt het voor elk van ons voor de hand dat deze opstand uitsluitend haar bron vond in de studentenwereld. En de aktie van de syndikaten dan, de massale stakingen, de kunstenaars?

De arbeiders in de ruime zin gezien, hebben hun eisen beperkt tot zuiver materiële voordelen. De akkoorden van Grenelle zijn er het levend bewijs van. De stakingen hadden als enig doel hun eisen kracht bij te zetten in een opportune periode. Het « systeem » van de maatschappij wordt impliciet aanvaard, alleen wil men er de maximum geldelijke voordelen uit halen. Alleen in de sferen van het kaderpersoneel hoort men spreken van « participatie » in de zin van meer menselijke verhoudingen, meer verantwoordelijkheid. De zogezegde revolutionaire kommunistische partij neemt de meest conservatieve houding aan. Ten bewijze het artikel van partijsekreteris Marchais, ongetwijfeld geïnspireerd door een artikel in de... Pravda! ⁽⁸⁾ De oude revolutionaire kruisvaarders hebben Jerusalem bereikt...

De burgerklasse kijkt toe met sympathie, maar blijft toeschouwer. De participatie, met geweld gevraagd door de studenten, oh paradox, is niet te vinden in het hart van de massa.

Elke revolutie moet, om te slagen, minstens een voorbereidende kritiek hebben gevoerd op de bestaande toestanden en een nieuw model hebben opgebouwd voor een nieuwe maatschappij, uit alle oogpunten beter dan de oude, hetzij op materieel, hetzij op menselijk vlak. Dat model moet kunnen verwezenlijkt worden met de bestaande middelen en de aanwezige menselijke capaciteiten. De contestatie was over het algemeen negatief, een afbreken — en soms terecht — van een bestaande toestand, zonder een positieve structuur naar voor te brengen. De mens leeft niet alleen van puin...

De omwenteling is, helaas, een droom gebleven. De verbeelding ontbrak om de zware rots van onze huidige samenleving weg te duwen. Ze is enkel een weinig gekanteld. De contestatie inspireerde tenslotte meer vrees dan een nieuwe hoop. Men heeft een orkaan aangekondigd, wanneer er alleen sprake was van een stevige bries die alles op zijn plaats heeft gelaten en alleen oud stof heeft weggeblazen. En ik begrijp de bitterheid die te lezen valt op het gelaat van de student van heden: de droombeelden zijn verdwenen in de ontelbare commissies en subcommissies, geliefd instrument van onze universiteiten en hogescholen, bewonderenswaardige camouflage om de werkelijke, diepgaande hervormingen, waarom niet omwentelingen? te verbergen.

Wordt de revolutionaire horizon dan opnieuw somber? Blijft 1789 een enig exemplaar?

Het weze hier terloops gezegd dat de Europeaan een eigenaardige tendens heeft wanneer er sprake is van « revolutie » om een beroep te doen op het verleden, op reeds bestaande modellen: steeds wordt maar gegrepen naar de Revolutie van 1789, 1848, de Commune,

de zogezegde Kulturele Revolutie. In die geest, voelt de kandidaat-revolutionair zich verlaten indien hij zijn revolutionaire pin-ups Che Guevara, Castro, Mao, niet op zak draagt. Hetzelfde fenomeen geldt voor het dagelijks leven: Brugge wordt het Venetië van het Noorden, Brussel het klein Parijs en de lijst kan worden voortgezet. Men kan zich eenvoudig niet indenken dat een revolutie kan geboren worden, zonder referenties naar het verleden. Op de muren van de Sorbonne had een anonieme hand geschreven: « L'imagination a pris le pouvoir ». Het klinkt heden tragi-komisch wanneer wij weten dat de revolte van '68 een revolutie had kunnen worden indien de verbeelding niet afwezig was geweest. Een andere karakteristiek van de weldenkende Europeaan is een revolutie onafscheidelijk te maken van bloed en geweld. Hoe verwonderd staat dan ook deze weldenkende burger, wanneer een links-gezinde schrijver, J.F. Revel, proklaamt dat de enige werkelijke revolutie gebeurt in Amerika ⁽⁹⁾.

De voorwaarden vooropgesteld door Revel om een revolutie mogelijk te maken zijn:

Kritiek op de onrechtvaardigheid in de economische en sociale verhoudingen;

Kritiek op het beheer of de efficiëntie;

Kritiek op de politieke macht (in de ruime zin genomen);

Kritiek op de cultuur, de moraal en de godsdienst;

Kritiek op de oude beschaving als een censuur;

Kritiek op de verhoudingen tussen het individu en de maatschappij.

Deze voorwaarden moeten gebundeld zijn, samen opkomen, of er is geen sprake van revolutie, maar slechts van een crisis zonder verregaande gevolgen.

Het anti-americanisme, geliefkoosd instrument in talrijke verklaringen en artikels, is het beste bewijs dat diegene die dit wapen hanteert onbewust de fenomenen die een revolutie kunnen betekenen, vreest. Het ligt niet in mijn bedoeling de talrijke voorbeelden aangehaald door Revel hier te herhalen. Nochtans is de nieuwe revolutie van het jaar, zonder referentie, zonder een beladen erfenis van het verleden: de zaak Ellsberg.

Midden juni '71 publiceert zonder enig commentaar, de deftige New York Times een reeks documenten afkomstig van het Pentagon.

Een psychologische atoombom ontploft in Amerika: radio, televisie, dagbladen overstroomden de bevolking met het dramatisch nieuws dat elke Amerikaanse burger sinds zoveel jaren door de verschillende regeringen omtrent de oorlog in Indo-China belogen werd. Uitra geheime documenten worden prijs gegeven, snijden als een scalpel in de geest van iedere Amerikaan, deze wrange vraag: waarom? Waarom werden duizenden jonge levens opgeofferd aan de Moloch van een politiek idee? Iedere Amerikaan ontdekt dat zijn regering heeft... gelogen, hoe het innerlijk proces zich heeft afgespeeld, onder verschillende regeringen, om tot de langste en de meest onpopulaire oorlog te leiden.

De auteur van dit feit, zonder precedent in de geschiedenis van de U.S.A. is Daniel Ellsberg, een briljante ex-Harvard student, jaren geleden een onvoorwaardelijke voorvechter van de oorlog in Vietnam, geprezen specialist in de elite van de « Rand Corporation », die probeert de toekomst en vooral de militaire, op een wetenschappelijke manier te bestuderen, genoemd de « Think Tank ». Opgenomen in de schoot van het Pentagon werkt hij mee aan één van de meest geheime spelen in de U.S.A.: de « War-game ». Daar worden de plannen gesmeed om de oorlog voor te bereiden, de strategie of de tactiek van een leger te bepalen.

Zijn eerste contactname met Vietnam is een en al entoesiasme. De man is overtuigd van de nauwkeurigheid

van zijn analyses, van zijn voorspellingen: de perfecte jonge «super-hawk».

Maar in 1968, na het communistisch «Tet»-offensief, ontstaat de twijfel. Ellsberg begint te wanhopen over het succes van de U.S.A. In deze oorlog. Van zijn abstracte «war games» komt hij tot het konkreet schouwspel van de bombardementen, de lijken in de rijstvelden, de corruptie, het onzinnige van deze oorlog waarvan bijna niemand meer de oorsprong of de reden kent of wil kennen. Zo begint het innerlijk avontuur van Ellsberg.

Einde 1969, begint hij elke nacht duizenden «Top-secret» documenten te fotokopiëren in de ijzige stilte van een verlaten kantoor. Zelfs zijn twee kinderen helpen mee! In de geest van deze talentvolle universitair, was tot hertoe de oorlog een academisch probleem, de ontplooiing van divisies, een spel; de heren speelden schaak, Moscou of Hanoi was de zwarte koning die schaakmat moest worden gezet door Amerika. Wanneer Ellsberg in Vietnam de werkelijke oorlog beleeft, ziet hij ook plots dat het aftellen van militaire verliezen brutaal vertaald wordt door stervende mensen, verminkte kinderen, het «spel» bloeddorstig was en de overwinning afwezig. Onder «war-planners» begon men zich een vraag te stellen die vreemd klonk in het milieu: de moraliteit van de oorlog. Dit moet de persoonlijke revolutie geweest zijn van Ellsberg die hem de moed gaf lijvige volumes van top-geheime documenten aan een joernalist van de New York Times te overhandigen.

Een fundamentele vraag dient gesteld: hoe is het mogelijk dat een man zoals Ellsberg, die de integriteit van vier presidenten van de U.S.A. in het gedrang brengt, waaronder John Kennedy, hoe kan een individu onder de miljoenen Amerikanen tot zulk een resultaat komen? Had men enkel te doen met een individu die uit haat of schuldgevoel handelde, dan zou hij een zwakkeling of hoogstens een origineel personage zijn geweest. De Amerikaanse opinie spreekt nochtans van een «patriot». Waarom? Omdat Ellsbergs gedraging of beter bekering, het levend symbool is van hetgeen miljoenen Amerikanen voelen en denken. Ellsberg heeft niet op een impulsieve wijze gehandeld: zijn aktie, zijn plannen waren voorbereid. Zijn eigen gevoelens van onbehagen tegenover de langste oorlog van de Amerikaanse geschiedenis, is het spiegelbeeld van wat een groot deel van de Amerikanen bewust of onbewust aanvoelen. Ellsberg is het symbool geworden van het gekweld geweten, geschapen door een brutale, eindeloze oorlog.

Het revolutionaire van de daad ligt in de morele aanval tegen de oorlog, in de kritiek van een regeringssysteem, bekrachtigd door een natie van 250 miljoen inwoners. Een historische confrontatie had plaats: de «Nixon-Administration» en dus de regering, incarnatie van macht, was verplicht aan de rechtbanken te vragen aan de publiekatie een einde te maken. Een beslissing van een rechtskollege, zoals de Supreme Court in Amerika, was de weergave van een kollektief geweten. Dit kollektief geweten heeft kategoriek *neen* aan deze regering gezegd. Een politieke macht, wellicht de sterkste in de huidige wereld, werd verpletterd door een kollektief geweten, met als symbool één individu.

Een massale kritiek op de politieke macht, de moraal van een natie, een beschaving, een beheer van een natie, de verhouding tussen het individu en de maatschappij, werd uitgebracht zonder bloedvergieten, zonder slogans, zonder hoogdravende doctrines, ook zonder precedent. Niet alleen een negatieve kritiek, maar ook een opbouwende: de plicht voor een politieke macht de waarheid te spreken, hoe hard die ook moge wezen. Een hogere morele regel vervangt de beruchte politieke regel: het doel rechtvaardigt de middelen. Deze overwegingen, of

beter deze hoop, kunnen utopisch klinken. «Utopie» is de dekkmantel voor velen die geen verantwoordelijkheid durven opnemen...

Wanneer mei 1968 een psychodrama wordt genoemd, wanneer er alleen sprake is van een crisis, dan ligt de oorzaak juist in het negativisme of het nihilisme van de beweging. De «contestataires» van 1968 hebben de profetische zin van Madame de Staël vergeten: «Il n'y a de virement détruit que ce qui est remplacé». De sleutel van hun mislukking ligt in deze woorden.

Talrijk zijn diegenen die gepoogd hebben de revolutionaire beweging in de westerse wereld te verklaren en meer in het bijzonder deze van mei 1968 ⁽¹⁰⁾.

Naargelang de politieke kleur van de auteur, gaat deze uitleg van het sociale tot het religieuze. Ik kan mij nochtans niet ontdoen van een zekere ontevredenheid, een zeker onbehagen. Aan onze geestelijke horizon blijven enkele troebele vraagtekens hangen. Het meest eigenaardige, het vreemde van het probleem is dat elk van ons er vast van overtuigd is dat hij de uitleg kent door het «magische» woord uit te spreken: «morele crisis». Want daar ligt waarschijnlijk de diepere oorzaak van de revolte: het ineensstorten van de oude moraal, het zoeken naar een nieuwe die als een rivier zijn weg boort. Ik bedoel niet de moraal van de catechismus, van de priester, van de «geleerde mensen», maar de gedragingen van de grote groep, die nooit in gescchreven regels werden vastgelegd. Kortom, de moraal van het volk, een geheel van diepgewortelde reflexen die het mogelijk maakten dat de mensen konden blijven «be-staan». Het Kristendom speelde in feite de rol van kanalisatie ⁽¹¹⁾. «La fonction morale de la religion consiste à maintenir les valeurs reconnues plutôt qu'à en créer de nouvelles». Het Kristendom gaf slechts een nieuw kleed. Deze moraal is een moraal van opoffering. Er is weinig of geen sprake van geluk, van individuele expansie. Nu nog zeggen ouders hun leven te hebben «opgeofferd» voor hun kinderen. Het gaat essentieel om het behoud van de species.

Deze moraal is een moraal van goede bedoelingen. Niet het resultaat van de daad telt, wel het inzicht. Maar de mens wordt verscheurd door zijn spontane aspiraties en de middelen om er aan te voldoen. Tussen deze twee bergippen bestaat een afgrond.

Het kader van het leven op aarde is de dwang (de traditionele moraal wordt samengevat in «geboden»). Om de dwang te verzachten, om een uitleg te vinden voor bepaalde situaties, om bepaalde verschijnselen te verklaren heeft de traditionele mens de goden geschapen, die hem een zekere zin aan het leven schonken. De angst echter blijft zweven over dit leven. De angst die de agressiviteit verwekt, de agressiviteit die het monster van de oorlog baart ⁽¹²⁾.

Deze moraal vervult in feite dezelfde functie als het instinkt: het voortduren van het leven waarborgen, een leven dat voortdurend wordt bedreigd ⁽¹³⁾.

Wij dragen allen de stempel van deze traditionele moraal en het zou een fout zijn deze als negatief te beschouwen: ze heeft gedurende eeuwen een zekere vorm van beschaving in stand gehouden.

En plots, twintig jaar geleden, in onze westerse wereld althans, duikt een nieuw fenomeen op: dank zij de techniek, de wetenschap, moet de mens niet meer vechten om te blijven voortbestaan. Voor de eerste maal in de geschiedenis van de mens, wordt hij bevrijd van hetgeen ik durf noemen, de obsessie van de continuïteit van het leven te waarborgen, van de mens in stand te houden. Een nieuw geluid, een nieuwe lente: hoe kan ik verder leven, niet meer: «hoe moet ik in leven blijven?» ⁽¹⁴⁾.

Vroeger was de aarde meester van de mens, nu is mens meester van de aarde... Het spook van het «tekort lijden» behoort niet meer tot de panoplie van nachtmerries. De morele atmosfeer is optimistisch met als rechtstreeks gevolg dat de moraal, of beter, het moreel geweten van de gemiddelde mens de moeilijke en pijnlijke problemen van zich af duwt. Het volstaat een familie gade te slaan die naar de televisie kijkt. Soms worden op het scherm, in vijftien minuten alle mogelijke catastrofes in beeld gebracht. Zij worden niet aanvoeld als werkelijk, als deel uitmakend van de menselijke samenleving.

Het dogma, godsdienstig of politiek, wordt over boord geworpen, het reglement... verboden:

«Il est interdit d'interdire» schreef een onbekende hand op de muren van de Sorbonne, maar deze zelfde mensen die met klem ieder dogmatisme verwerpen, zoeken het opperste heil in de meest ingewikkelde gedetailleerde wetgeving die de mensheid ooit heeft gekend.

Voor de eerste maal in de geschiedenis van de mens, kan hij vrij beslissen over het aantal mensen op de wereld. Van heden af overheerst een bewuste beslissing het voortplantingsinstinct.

Freud heeft een bres geslagen in de traditionele moraal: door het mechanisme van de psychoanalyse heeft hij bewezen dat hetgeen oppervlakkig gezien een hoogstaande morele gedraging is, in werkelijkheid een amputatie, een verscheuring van de persoonlijkheid kan zijn. De kunst van de karikatuur viert hoogtij...

De communicatiemiddelen hebben de wereld veranderd. Napoleon kon hoogstens tot duizend mensen spreken. 300 miljoen mensen zagen de begrafenis van John Kennedy... Nog nooit hebben zoveel mensen de oorlog kunnen aanschouwen in al zijn brutaliteit, maar nog nooit werden deze beelden zo licht als dagelijks brood genoten en zo licht dagelijks vergeten⁽¹⁵⁾. Dit jaar kende de geschiedenis een van de grootste massamoorden aller tijden: met honderdduizenden werden de Bengali uitgeroeid. De incidenten voor de ambassades van Pakistan waren zeldzaam. Een gestolen Vermeer en een verbolgen conservator hebben de mensen enkele seconden doen opkijken... Het kollektief geweten wordt in slaap gesust door een bankbriefje van 20 fr., dan wanneer het probleem een zekere internationale moraal en wetenschappelijke oplossing vergt. Misschien zijn wij allen hypokrieten zoals Gide het meer dan vijftig jaar geleden schreef in «Les Faux-Monnayeurs»: «Le véritable hypocrite est celui qui ne s'aperçoit plus du mensonge... il est tout pénétré par sa façade».

De kloof tussen het hedendaagse leven en de traditionele moraal is zo groot geworden dat iedereen ze onbewust aanvoelt. Deze moraal komt tot het nulpunt. De moderne mens voelt zich als een piloot die boven de oceaan vliegt en ziet dat zijn benzinetank bijna leeg is. En misschien wordt hij aangetrokken door dit grote niets. Vandaar die drang van bepaalde «contestataires» een negatieve houding aan te nemen tot het afbreken van alles, zonder inzicht opnieuw op te bouwen. Diezelfde beweging wordt versterkt door de afwezigheid van een nieuwe moraal. De meesters, les «Maîtres à penser» zijn zeldzaam. De revolutionairen van 1789 hadden Voltaire, Diderot, de Encyclopedisten. De sporen waren getrokken. De mens van de 20e eeuw staat aan de rand van een woestijn.

En nochtans wil de mens voortschrijden, nu dat hij niet meer moet vechten om te overleven. Vandaag wil hij niet alleen leven, maar beter leven, niet in de zin van het materialisme. Hij verlangt hetgeen Camus zo prachtig uitdrukte⁽¹⁶⁾: «Au lieu de tuer et mourir pour reproduire l'être que nous ne sommes pas, nous avons à vivre et

à faire vivre pour créer ce que nous sommes».

Het materiaal is er, het plan ontbreekt of is onvolledig. Vroeger had men het plan, maar de grondstoffen ontbraken. De mens van de 20e eeuw heeft bijna alle dromen verwezenlijkt, die gedurende eeuwen het materiaal vormden van de legenden en verhalen. Diezelfde dromen die het hard dagelijks bestaan draagbaar maakten. In het begin van deze eeuw wordt Icaros losgerukt uit de legende en leidt zijn hoogmoed niet meer tot de dood: op 17 december 1903 verlaten de gebroeders Wright de grond. De dichters verliezen een aloude bondgenoot, geliefden zijn droevig: ziedaar de maan overgeheveld naar de wetenschappelijke wereld, met de voeten getreden, doorboord zelfs.

Astronomische berekeningen worden gedaan in enkele seconden, waaraan vroeger tientallen geleerden gedurende weken moesten werken. De vooruitgang van de techniek is zo geweldig geweest, zo bliksemsnel, dat de hedendaagse mens de tijd niet heeft gehad nieuwe regels in het leven te roepen om van zijn nieuwe ontdekkingen te genieten en zijn geestelijke horizon te verruimen. In plaats van vreugde, heeft de mens angst geogst. Men kan zich de vraag stellen of onze meest moorddadige oorlogen van de geschiedenis niet losbraken onder de impuls van deze kollektieve angst.

De informatie- en communicatiemiddelen zijn onmetelijk geworden, maar de afwezigheid van een kritische geest is even groot als 50 jaar geleden; de vooroordelen worden groter⁽¹⁷⁾. De oppervlakkigheid tast meer en meer de massa aan, het woord «cultuur» wordt een consumptie- of speculatie-artikel. Deze vaststellingen klinken misschien als gemeenplaatsen. Deze fenomenen zijn echter nieuw wanneer ze worden beschouwd in een totaal nieuw economisch, sociaal en technologisch kader. Het onbewust aanvoelen van deze vreemde toestand verwekt onrust bij de hedendaagse mens en zeker bij de jeugd die ofwel aan de huidige maatschappij de rug toekeert zoals de «hippies» ofwel op straat komt.

De bekoring zich van deze maatschappij te distancieren, de hoogmoedige houding aan te nemen zoals enkele intellectuelen het doen, is groot⁽¹⁸⁾.

Anderen klampen zich wanhopig vast aan de oude traditionele moraal, die soms haar sanktie vindt in vermolmden wetten en laten zich wiegen door bittere illusies. Maar wat betekenen, vandaag, de oude recepten van het humanisme, dit humanisme dat een soort gouden regel had gevonden: de wereld aanpassen naar de maat van de mens. Deze idee is meer dan ooit aktueel, maar moeilijker te verwezenlijken: de maat is veranderd. Aan de traditionele mens werd een nieuwe dimensie gegeven of beter, een nieuwe mens is verschenen die de oude doet verdwijnen: de mens die leeft door middel van de wetenschap. Deze mens, nog naakt in deze wereld, moet de regel aanvaarden van Alfred Sauvy «L'humanité est condamnée au progrès à perpétuité».

Is dan alle opstand nutteloos in een tijd waar de jonge generatie met een zelfde elan naar fraterniteit hunkert, meer recht in de wereld eist, waar 92% jongeren beweren dat hun generatie totaal zal verschillen van diegene van hun ouders⁽¹⁹⁾. Blijft er alleen een aristokratisch scepticisme als laatste toevlucht, als een morele muur van Berlijn? Mag de definitieve dood van de revolutie worden verkondigd? Is mei 1968 een laatste stuipreuking van een jeugd zonder doel? Het antwoord, is categoriek neen! De rode vlaggen, (de zwarte), de slogans, de spandoeken zullen verbannen worden in de musea. De vergissing van de oude generatie op moreel gebied lag misschien in het geloof in abstracte ideeën met de

daarbijkomende gedragsregels: het huwelijk, de liefde, het leger, de wet, de revolutie. Het wordt tijd dat wij denken aan Einstein en de relativiteit. Om een perifrasede van Graham Green te citeren: er bestaat geen revolutie, er zijn slechts revolutionairen of juist, opstandelingen.

Want opstand is nodig, maar een opstand zonder geweld, zonder onthoofdingen, zonder politie. Reeds in 1951 schreef de Nobelprijswinnaar: « La révolution est condamnée à renoncer à ses propres principes pour retourner à la source créatrice... » « La révolte, inversement, s'appuie sur le réel pour s'acheminer dans un combat perpétuel vers la vérité » (20). Iedere opstandeling pleit dus voor het leven, verbindt zich te vechten tegen de slavernij, de leugen en de terreur... Ver van een algemene onafhankelijkheid op te eisen, wil deze opstandeling dat de mens zou herkennen dat de vrijheid haar grenzen kent overal waar zich een menselijk wezen bevindt... De diepgaande logica van de revolutie is niet de vernietiging, maar de creatie. De revolutie van de 20e eeuw is in de eerste plaats een politiek en een ideologie. Zij vertrekt van het absolute om de werkelijkheid te modeleren. De revolutie, daarentegen, steunt zich op het werkelijke om tot een voortdurend gevecht naar waarheid te leiden (21).

De opstand duurt niet meer enkele mooie maanden, maar een gans leven, elke dag. Het avontuur ligt in de mens zelf, niet meer in de anonieme massa. Een moeilijke moraal? Wellicht. Wij beschikken nochtans niet meer over het excuus van de traditionele moraal gesteund op het overleven, hetgeen in de meeste gevallen, een strijd veronderstelde. Deze strijd is nu niet meer nodig en de wapens kunnen opgeborgen worden. De fenomenen van deze nieuwe moraal zijn er reeds: Daniel Ellsberg. Camus heeft, 20 jaar geleden, de voorwaarden van de « revolutie » geformuleerd, J. F. Revel heeft ze hernomen als « revolutie ».

De middelen om tot deze individuele moraal te komen, zijn uiteraard oneindig complex en delikaat. Maar de grootscheepse menselijke mobilisaties hebben zelden gestrand op de tactiek, en nooit op het gebrek aan energie. Een eenvoudige en klare oriëntatie volstaat om een onverhoopte energie en wilskracht te zien opwellen. De bron werd reeds aangeboord in Amerika.

Diezelfde nieuwe moraal kan vlugger dan miljoenen dollars of tonnen levensmiddelen een oplossing brengen aan het probleem van de Derde Wereld want de individuele opstand van Camus, is enkel de wil om het lot van elk mens te verbeteren en het niet-aanvaarden van hetgeen kan veranderd worden.

Voorlopig vonnis... Ik voel mij als de rechter aan wie de pleiters hun lijvige dossiers hebben overgelegd, die de tegenstrijdige pleidooien heeft beluisterd. De rechter poogt in dat labyrint zijn weg te vinden. Hij voelt de waarheid aan, maar enkele elementen ontbreken nog. Hij durft geen definitieve beslissing nemen. Hij velt een voorlopig vonnis.

Voorlopig vonnis, maar niets verhindert ons, onze samenleving aan ons oordeel te onderwerpen, niemand heeft het recht te beletten de lans van de kritiek te werpen. Er zijn immers toestanden in ons land die een opstandeling, « le révolté » niet meer kan, of beter, niet meer mag aanvaarden.

Elk van ons treedt op zeker ogenblik uit de rang omdat een bepaalde toestand onverdraagbaar wordt, of zijn protest weerklank zal vinden of niet. Hij verkiest het lot van Sisyphus. De onrust bekruip hem.

Velen onder ons, door de dagelijkse praktijk, zijn uit de rang getreden wanneer zij hun strafwetboek ter hand hebben genomen. Zonder te persifleren kunnen wij het woord « kasterecht » uitspreken, zowel naar de inhoud

als naar de vorm of de toepassing, dat in feite sociale toestanden sanktioneren, geschapen door onze maatschappij zelf. Onze maatschappij ontdoet zich van een bepaalde zogenaamde « minderwaardige » klasse door ze naar de gevangenis te zenden (22). Artikelen 342 en volgende regelen immers het lot van de vagebonden.

Dit recht houdt regels in stand die totaal zijn voorbijgestreefd. Ik denk hier in het bijzonder aan de artikelen 348 tot 353 (23) betreffende de vruchtafdriving. Themis geblinddoekt sluit een tweede maal de ogen voor het menselijk lijden, de onwetendheid, maar laat haar zwaard met verdubbelde kracht vallen op de hoofden van diegenen die voor haar verschijnen. Spijt alle statistieken, heb ik nooit kunnen ontdekken welke het sociaal niveau was van die « schuldige » slachtoffers, maar ik denk dat iedereen het droevige antwoord kent.

Het is een mondain cliché geworden artikel 383 aan te vallen. Het weze nochtans onderstreept dat de commentaar omtrent dit artikel in de meeste gevallen het schitterend bewijs uitmaakt dat een groot deel van het strafrecht bestaat voor een bevoorrechte klasse die zich beschermd wil voelen (24). Het mechanisme van deze bescherming werd op een diepgaande wijze ontleed door een van onze confraters van deze balie (25) (26). De vervolgingen of niet-vervolgingen van boeken, films, teatervertoningen ingesteld in verschillende delen van het land dienen als bewijsmiddelen van « variaties op hetzelfde thema ».

Zal ik nog spreken over het overspel en het onderhoud van een bijzit, zonder moreel terechtgesteld te worden onder de beschuldiging van goedkope kritiek? Verdien ik de straf niet voorzien door artikel 387 die de overspelige vrouw veroordeelt tot een straf van drie maanden tot twee jaar? Of zal ik de straf van de man ondergaan « schuldig bevonden aan het onderhouden van een bijzit (of meerdere) in de echtelijke woning », een maand tot een jaar?

Velen hebben deze artikelen onder de hamer van de kritiek willen verpletteren, anderen vinden er de wijze maatregelen van de wetgever en de diepe kennis van de menselijke natuur, meer in het bijzonder, de vrouwelijke:

« Cette situation, qui choque beaucoup d'esprits et indignes les partisans du féminisme, est pourtant... rigoureusement conforme à la nature des choses.. Il n'appartient pas à la femme, qui est une inférieure, d'avoir inspection sur la conduite de son mari, qui est supérieur.

Si la seconde raison est évidemment mauvaise de nos jours, la première est incontestablement plus sérieuse... La nature sexuelle de l'homme et celle de la femme ne sont pas identiques. Non seulement leurs besoins, mais la loi même qui les gouverne, diffèrent profondément. Une femme n'éprouve que rarement l'irrésistible appel de la chair. En toute hypothèse, celui-ci suppose presque toujours la séduction de l'homme. Il est rarement spontané. Ajoutons à cela qu'il est des périodes, normale chez la femme, où la suppression des rapports sexuels est commandée: les périodes de grossesse. On se rend ainsi très rationnellement compte que les manquements au devoir de fidélité ne peuvent pas, en vertu des lois physiologiques elles-mêmes, être mis, chez l'homme et chez la femme, sur le même pied. » (27) Aldus sprak een eminent jurist in de 20e eeuw: Professor De Page.

Wellicht word ik gebonden aan de schandpaal van de gemeenplaats, maar het blijft een feit dat deze artikelen een merkwaardige overlevingsduur kennen, zelfs indien de huidige toegepaste straffen eerder symbolisch worden.

Gelukkig vindt de vrouw de gelijkheid van haar rechten terug in artikel 413, wanneer zij de dierbare echtgenoot

in galant gezelschap ontdekt en zij onmiddellijk het jachtgeweer schouderd. Magere troost...

De lijst kan verder gaan tot vervelens toe, maar ons Strafwetboek heeft de structuur, de mentaliteit van 1860. Het Strafwetboek poogt de maan te bereiken, maar neemt de stoomtrein.

Even somber is het tafereel wat betreft de middelen en de dagelijkse praktijk. In een tijdperk van ordinateuren, ziet men de griffier moeizaam zwoegen om zo getrouw mogelijk de verklaring van de getuige op te nemen. De goede bedoeling is zeker aanwezig, het resultaat wordt gewoonlijk minder trouw weergegeven. De bandopnemer is nog steeds een onbekend apparaat in onze gerechtszaken. Of is men onbewust bang dat het juridisch debat niet voldoende plechtig zou aandoen?

Bestaat er mooier democratisch beginsel dan het vermoeden van onschuld van de verdachte? Komt men niet meer en meer tot de vaststelling dat dit principe slechts gangbare munt is in de universiteit? En dat de rollen werden omgekeerd en de verdachte moet bewijzen dat hij niet schuldig is? Een soort tweeslachtig systeem werd geboren waar het bewijs van de schuld en het toepassen van de strafwet voortdurend verward wordt. Ten bewijze ervan het opsommen van de gegevens van het strafregister door het openbaar ministerie of de rechter-verslaggever: het vermoeden van onschuld wordt een vermoeden van schuld.

Het lot van de voorlopige hechtenis is dezelfde weg opgegaan: van uitzonderingsmaatregel is men gekomen tot een routine. Duizende exemplaren van formulieren worden gedrukt, met stereotype formules en het volstaat enkele woorden te schrappen en te ondertekenen. De onderworpenheid van de rechter aan de uitvoerende macht, kan niemand ontkennen. De voorlopige hechtenis, die ongetwijfeld in elk specifiek geval een gewetensprobleem moet stellen, speelt vandaag de rol van het vagevuur van de gevangenisstraf.

Misschien ben ik een Don Quichotte die vruchteloos tegen de windmolens van de bestaande toestanden vecht, die zo «dagelijks» worden dat ze als «normaal» worden beschouwd en elke weerstand — ik zou zeggen, opstand — nutteloos maken.

Nochtans ben ik er vast van overtuigd dat geen werkelijke democratie bestaat zonder eerbied voor de fundamentele rechtsregels. De temperatuur van een werkelijk democratisch systeem wordt gemeten aan de goede werking van zijn rechtskolleges, de afwezigheid van zijn uitzonderingsrechtbanken en de eerbied voor de rechten van de verdediging. Deze regel kent geen uitzondering. Kenschetsend en wellicht verheugend maar juist daarom

bedroevend, is de plechtige brief die de twee hoogste magistraten van ons land aan de regering hebben gericht, wanneer de bevoegdheid van het Hof van Cassatie in het gedrang werd gebracht.

De lijst is onvolledig. De kritiek misschien partijdig, voor sommigen, onjuist. Ik weet het, «Sans cesse, l'idéal est dépassé par l'opération réelle, et sans cesse la réalité obtenue est dépassée par un idéal toujours croissant»⁽²⁸⁾. Maar mijn oordeel is niet definitief: ik vel slechts een voorlopig vonnis...

De debatten worden verder gezet...

- (1) Verklaring van François Mitterand van 28 mei 1968.
- (2) Zie bijvoorbeeld «enragés et situationnistes dans le mouvement des occupations» René Viénet.
- (3) Georges Marchais in «L'Humanité» 3-5-68: «des faux révolutionnaires à démasquer».
- (4) Tom Hayden in het manifest «The Port - Huron Statement».
- (5) Walter Benjamin: «Het leven der studenten» in «Mythe et Violence» (vertaling) uitg. Denoël.
- (6) Raymond Aron «La révolution introuvable!» Fayard.
- (7) André Stéphane «L'Univers contestationnaire» Payot.
- (8) Zie uittreksel: «L'explosion de mai» Lucien Rioux et René Backman p. 476. - R. Laffont.
- (9) Jean-François Revel «Ni Marx ni Jésus» - R. Laffont.
- (10) A. Dansette, Mai 1968 — Plon, die slechts 13 bladzijden aan het vraagstuk wijdt in een boek van 456 bladzijden.
- (11) W. Durant: Histoire de la civilisation. — Ed. Rencontres.
- (12) vb. de uitmoording van het dorp May-Lai.
- (13) G. Friedmann: Sept études sur l'homme et la technique. Denoël - Gonthier.
- (14) Jean Fourastié: Les 40.000 heures. Laffont-Gonthier.
- (15) L. Armand en M. Drancourt: «Le pari européen». - Fayard.
- (16) «L'homme révolté».
- (17) cfr. o.a. J. F. Revel «Ni Jésus ni Marx» — Irène Chédaux «Anti-clichés sur l'Amérique». Laffont.
- (18) bv. R. Poulet «Contre la plèbe». - Denoël.
- (19) L'Express n° 919, La Nouvelle Vague — Vergelijking tussen «la nouvelle vague 1957» en deze van 1968-1969 — leeftijd tussen 15 en 29 jaar. — 10.695.000 in Frankrijk. — Enquête I.F.O.P.
- (20) Camus «L'homme révolté».
- (21) Camus, op. cit.
- (22) Artikelen 342 en volgende S.W.B. - art. 354-360 bis S.W.B.
- (23) cfr. J.T. 1971 p. 337 en volg. en J.T. 1971 p. 263 betreffende het colloquium aan de V.U.B.
- (24) cfr. R.W. 17-5-1970 nr. 36.
- (25) Mr. R. Lallemand, Considérations sur les «bonnes moeurs», J.T. 1971, n° 4748.
- (26) zie ook: A. Van den Bunder: «Het schandaal en het goede geweten» J. Vuylsteke - fonds 1969.
- (27) De Page - T.I. n° 857.
- (28) Blondel «L'Action».

Deze spreekbeurt werd voorafgegaan door de

rede van Mr. Willy LANDUYT, voorzitter van het Vlaams Pleitgenootschap,

(waarvan hierna een uittreksel volgt):

Na de hoge magistraten, de hoogwaardigheidsbekleders, de afgevaardigden van de vreemde balies en van de zusterconferenties te hebben begroet, sprak de Voorzitter als volgt:

(.....)

— Bij deze begroeting moge ik nog iemand zeer bijzonder welkom heten: Mr. De Vis, oud-voorzitter van het pleitgenootschap, oud-lid van de Raad van de Orde, sedert volle 50 jaar lid van onze balie.

Met zijn ons allen wel bekende hardnekkigheid waartegen geen kruid gewassen is, heeft hij elke viering,

publiek of in besloten kring, van dit jubileum, van de hand gewezen.

Met diezelfde hardnekkigheid, samen met zijn doorzettingsvermogen, inzicht, gezag en scherpe pen heeft hij een doorslaggevende rol gespeeld bij de hervormingen, nu vastgelegd in verschillende artikelen van het gerechtelijk wetboek en sedertdien gelukkig als bijna vanzelfsprekend aanvaard, waardoor de taalkundige tweeledigheid van onze balie structureel gevrijwaard werd.

Wij zullen Mr. De Vis hiervoor blijvend erkentelijk zijn.

(.....)

— Ik stel het tevens op prijs een bijkomend woord van welkom te richten tot de Jonge Confraters.

Het belang van ons beroep en de moeilijkheden waarmee wij dagelijks te kampen hebben vragen telkens weer een nieuwe geestdrift maar ook een nieuwe nuchterheid en een nieuw instellen op werkelijkheid en praktijk.

Ik ben ervan overtuigd dat ons beroep voor de menselijke gemeenschap belangrijk is, en hoogstaand.

Vrijheid, zelfstandigheid en onafhankelijkheid zijn nog steeds begrippen die de Balie tot haar onvervreemdbaar patrimonium rekent; confraterniteit en dienstbaarheid gaan ermee gepaard. Z

Dit betekent niet alleen dat U binnen de uitoefening van uw beroep enkel aan uzelf dient rekenschap te geven over woord en daad; het betekent eveneens dat het welslagen van de grote onderneming en het spannend avontuur dat onze loopbaan is, uitsluitend van uzelf zal afhangen.

Wij stellen vast dat de advokatuur als vrij beroep meer en meer geconfronteerd wordt met het sociale en economische leven naar buiten uit.

Ook daarop moeten wij voorbereid zijn.

Uw welslagen aan de balie staat in functie van uw persoonlijke waarde en zal in rechtstreekse verhouding staan tot de inspanningen en de toewijding waarvan U zult blijf geven in de verdediging der belangen van uw medemens.

U wacht een zeer harde en niet steeds door iedereen geapprecieerde taak.

Doch U wacht ook de onbeschrijflijke voldoening uw plicht te hebben gedaan in de soms meest ondankbare omstandigheden.

Naast U staan oudere confraters die over voldoende ondervinding beschikken om U op te nemen in een geest van vriendschap, toewijding, volharding en begrip die ons beroep eigen zijn.

Ik bedoel uw patroon, uw kolomhoofd en uw stafhouder.

— Geachte vergadering,

Nu mag ik U nog de openingsredenaar voorstellen: onze confrater Mr. *Eric Carré*.

Ik zou hem spontaan vriend noemen omdat hij alle gaven heeft van geest en omgang die de vriendschap wekken.

Dat hij aanvaard heeft heden de openingsrede te houden hebben wij ten eerste op prijs gesteld.

Wegens de benoeming tot magistraat van de oorspronkelijk verkozen redenaar heeft hij niet gearzeld, slechts drie maanden geleden, op het ogenblik dat eenieder terug overladen is door de beslommingen van een nieuw gerechtelijk jaar, deze zware taak op zich te nemen.

Wij verzoeken hem dan ook onze oprechte dankbetuiging te aanvaarden.

Mr. *Eric Carré*, in 1939 geboren, werd tot doctor in de rechten gepromoveerd in 1962 bij de Vrije Universiteit te Brussel.

Hetzelfde jaar werd hij ingeschreven aan de Balie te Brussel waar hij zijn stage volbracht bij wijlen Mr. Emile Janson.

Zijn aanleg en begaafdheid als advocaat, zijn impulsieve en spontane geest maakte van hem een uitmuntend pleiter.

Daarnaast kennen we de jurist die zich, door verschillende publicaties in het Rechtskundig weekblad, het Journal des Tribunaux en het Tijdschrift voor Notarissen deed opmerken.

Hij was lid van de Commissie voor de Hervorming van de Stage en de Medewerking, en van de consultatieve commissie van het kontrakt van medewerking.

Zijn fantasie, zijn oorspronkelijkheid, zijn aanbeng in onze balie lever ik nu aan uw gehoor.

Mr. *Carré*, U hebt het woord.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE (Verenigde Kamers)

3 maart 1972.

Eerste Voorzitter: Belpaire.

Raadsheer Verslaggever: M. Wouters.

Eensluidende conclusie: Mr. Ganshof van der Meersch.
Procureur generaal.

Advocaten: Mrs. A. Houtekier en H. De Bruyn.

Onteigening te algemenen nutte. — Rechtspleging bij hoogdringende omstandigheden. — Betwisting van de wettigheid van het Koninklijk Besluit dat de onteigening heeft toegelaten wegens overschrijding of afwending van macht. — Onbevoegdheid van de raad van state. — Devoegdheid van de rechtbanken der rechterlijke orde om zowel de interne als de externe wettigheid van het Koninklijk Besluit te toetsen. — Toepassing van art. 107 van de Grondwet voor het nagaan van het al of niet bestaan van een overschrijding of afwending van macht.

Wanneer bij een onteigening ten algemenen nutte bij hoogdringende omstandigheden de onwettigheid wordt opgeworpen van het Koninklijk Besluit dat de onteigening toelaat, wegens een overschrijding of afwending

van macht, is de Raad van State onbevoegd om hierover te beslissen.

Alle aangelegenheden, van welke aard ook, betreffende een onteigening te algemenen nutte zijn van de bevoegdheid der rechtbanken van de rechterlijke orde.

Deze zijn bevoegd om zowel de interne als de externe wettigheid te toetsen van het Koninklijk Besluit dat de onteigening toelaat. Zij zijn dus ook gerechtigd te oordelen over mogelijke overschrijding of afwending van macht. Deze bevoegdheid putten zij uit de toepassing van art. 107 van de Grondwet.

Lapeire Paula echtgenote Goethals R./ Belgische Staat,
Ministerie van Openbare Werken.

Conclusie van de Heer Ganshof van der Meersch, Procureur-generaal.

Eiseres, die eigenares is van verscheidene percelen grond gelegen te Heule, heeft bij de Raad van State, onder aanvoering van de onwettigheid van de handeling van de administratieve overheid wegens overschrijding of afwending van macht, op grond van artikel 9 van de wet van 23 december 1946, aanhangig gemaakt een beroep tot vernietiging van het koninklijk besluit van 8 mei 1969 waarbij verklaard werd « dat de rechtspleging bij dringende omstandigheden, bepaald bij de wet van 26 juli 1962, kan toe-

gepast worden op de onteigening ten algemenen nutte van percelen voor de uitvoering van verbeteringswerken aan de buurtweg van groot verkeer nr 141 Kortrijkstraat genaamd, te Heule (...) (en) aan voormelde gemeente machtiging tot onteigening van die percelen (werd) verleend » ⁽¹⁾.

In het tot de Raad van State gerichte verzoekschrift tot nietigverklaring van dit koninklijk besluit wordt er, niet-tegenstaande het rechtsstelsel van de wet van 26 juli 1962 en de vaste rechtspraak van de Raad van State, met geen woord gerept van de bevoegdheid van het hoog administratief rechtscollege om van dergelijke zaak kennis te kunnen nemen, alsof er daar zelfs geen probleem bestond.

De Raad van State heeft zich, door het op 12 januari 1971 gewezen arrest, onbevoegd verklaard om van deze vordering kennis te nemen. Na eraan herinnerd te hebben dat de wet van 26 juli 1962 de vrederechter ermede belast heeft toe te zien op het regelmatig verloop van de onteigeningsprocedure bij hoogdringende omstandigheden, wijst hij erop dat deze wet «niet afgeweken is van de bevoegdheidsregeling bepaald door de art. 4 en 5 van de wet van 17 april 1835 op de onteigening ten algemenen nutte » (...) « dat die artikelen de gewone rechter bevoegd maken om na te gaan of de vordering regelmatig werd ingesteld en of de door de wet voor de onteigening opgelegde vormen werden nageleefd » (...) en « dat artikel 7, tweede lid, van de wet van 26 juli 1962 aan de vrederechter dezelfde bevoegdheid opdraagt ».

Eiseres voert in het enig middel enerzijds aan dat de bevoegdheid van de hoven en rechtbanken niet voorzien is in de wet van 26 juli 1962 inzake onteigeningsrechtspiegeling bij hoogdringende omstandigheden, en anderzijds dat alleen de rechterlijke macht, bij de uitvoering van de wet van 26 juli 1962, bevoegd is om over de regelmatigheid van de vordering, de vervulling van de voorgeschreven formaliteiten en de toepassing van het plan der grondinnemingen op het te onteigenen goed te beslissen, maar dat de Raad van State alleen bevoegd zou zijn om, op grond van overschrijding of afwending van macht, kennis te nemen van het verzoek tot vernietiging van het koninklijk besluit inzake onteigeningsrechtspiegeling bij hoogdringende omstandigheden.

Indien wordt aangenomen dat de wet van 26 juli 1962 het principe van de bevoegdheidsregel van de rechterlijke macht in zake onteigening ten algemenen nutte niet veranderd heeft, dan is de stelling van eiseres onverenigbaar met uw arrest van 18 december 1953 ⁽²⁾; in dit arrest heeft het Hof immers beslist dat, door bij de wet van 17 april 1835 aan de rechtbanken opdracht te geven na te gaan of de administratieve vormen werden nageleefd welke aan het koninklijk besluit, dat machtiging tot een onteigening ten algemenen nutte verleent, moeten voorafgaan, en door die opdracht te handhaven, de wetgever de te dien einde strekkende bevoegdheid van elk ander rechtscollege en namelijk die van de Raad van State heeft uitgesloten.

Het stelsel waarop eiseres in haar verzoekschrift haar betoog steunt druist in tegen de jurisprudentie van de Raad van State. In zijn arrest van 27 februari 1962 ⁽³⁾, dat de rechtspraak voorgoed in een nieuwe baan leidde ⁽⁴⁾ heeft het hoog administratief college uit het beginsel dat U in uw arrest van 18 december 1953 uitte het besluit getrokken. In het beroep waarvan het kennis had te nemen, ging het niet meer om een onteigening ten algemenen nutte door de gewone procedure, ingesteld door de wet van 17 april 1835, maar om de toepassing van een der vele later ingevoerde wetgevingen ⁽⁵⁾, die de voorwaarden en de procedure tot onteigening ten algemenen nutte beheersen, ter zake van artikel 16, eerste lid, van de wet van 18 juli 1959 tot invoering van bijzondere maatregelen ter bestrijding van de economische en sociale moeilijkheden in sommige gewesten, die de gemeenten in staat stelt tot onteigening

ten algemenen nutte van terreinen welke aangemerkt zijn door koninklijk besluit. Naar luid van artikel 18, 4e lid van deze wet, wordt er gehandeld volgens de artikelen 3 tot 11 van de besluitwet van 3 februari 1947 betreffende de rechtspleging bij hoogdringende omstandigheden inzake onteigening ten algemenen nutte.

Zo werd het stelsel dat het Hof had aangewend in zijn arrest van 18 december 1953, dat de wet van 18 april 1835 aanhaalde, door de Raad van State uitgebreid tot de latere wetgeving op de onteigening ten algemenen nutte.

In dit arrest wijst de Raad van State erop, dat noch de besluitwet van 3 februari 1947, noch de wet van 18 juli 1959, de artikelen 4 en 5 van de wet van 17 april 1835 op de onteigening ten algemenen nutte, die de gewone rechter bevoegd maken om na te gaan of de vordering regelmatig werd ingesteld en of de door de wet voor de onteigening opgelegde vormen werden nageleefd, hebben opgeheven.

Uit geen enkele wetsbepaling volgt, zo zegt het hoog administratief rechtscollege, dat de vrederechter, die naar luid van de besluitwet van 3 februari 1947 bevoegd is om bij een vereenvoudigde rechtspleging kennis te nemen van onteigeningen, niet zou kunnen toezien, krachtens artikel 107 van de Grondwet, of de bestreden beslissingen in overeenstemming zijn met de bepalingen van de besluitwet van 3 februari 1947 en van de wet van 18 juli 1959.

Met voor de eerste maal te verwijzen, in dit arrest, naar artikel 107 van de Grondwet, heeft het hoog administratief rechtscollege in herinnering willen brengen dat, hoewel de besluitwet van 3 februari 1947 en de wet van 18 juli 1959, die naar deze besluitwet verwijst, bepaalde voorwaarden voor de onteigening ten algemenen nutte hebben gewijzigd en de vrederechter in de plaats van de rechtbank van eerste aanleg hebben gesteld, het toezicht er een door de rechterlijke macht blijft, waarvan de nieuwe wetgeving het beginsel niet opheft; dit toezicht op het besluit van de uitvoerende macht is in beide gevallen de aanwending van artikel 107 van de Grondwet.

Maar zoals men ziet, noch het Hof noch de Raad van State beroepen zich, om alleen aan de rechterlijke macht bevoegdheid op het stuk van onteigening ten algemenen nutte toe te kennen, op de leer der parallele beroepen ter adstruering van de bevoegdheid der rechtbanken ⁽⁶⁾. Immers, noch de wet van 17 april 1935, noch de latere wetgeving op de onteigening ten algemenen nutte voeren, in de eigenlijke zin, een beroep in tegen het koninklijk besluit waardoor tot onteigening machtiging wordt verleend; zij belasten de rechter ermee na te gaan of « de door de wet voorgeschreven formaliteiten vervuld zijn », en meteen met de toetsing van de wettelijkheid van de handelingen der onteigeningsprocedure. Allebei steunen op de overweging dat zulke onteigeningszaken, uit kracht van de wet, vallen in de bevoegdheid van de rechterlijke macht die ongetwijfeld geen nietigverklaring kan uitspreken, maar vermog te beslissen dat de handeling niet zal worden toegepast en dus krachteloos zal blijven.

Terecht acht de Raad van State, dat het toezicht van de rechter op het besluit van de uitvoerende macht in de procedures tot onteigening ten algemenen nutte in de werkingssfeer van artikel 107 van de Grondwet valt. Dit gegeven, dat fundamenteel is voor het beoordelen van de vraag welke de voorziening aan het Hof voorlegt, blijkt eiseres geheel te zijn ontgaan.

Artikel 107 van de Grondwet voert een sanctie van de overschrijding van macht door de uitvoerende macht in de uitoefening van haar verordenende bevoegdheden in.

Artikel 67, dat aan de Koning macht verleent om de verordeningen te maken en de besluiten te nemen « die voor de uitvoering van de wetten nodig zijn », impliceert door deze uitdrukkelijk aangegeven beperking een eerste grens wat de aangelegenheid betreft waarop de uitoefening van de verordenende macht plaats heeft. Het houdt een tweede

grens in die insgelijks een onderzoek van de aangelegenheid zelve impliceert: het verbod voor de Koning verordeningen te maken en besluiten te nemen die de wetten zelf zouden schorsen of vrijstelling van hun uitvoering zouden verlenen.

De Grondwetgever heeft dus een controle van de overeenstemming van de algemene besluiten en verordeningen met de wetten en dus met de Grondwet ingevoerd, en heeft aan de hoven en rechtbanken de verplichting opgelegd toepassing van iedere verordening of ieder besluit die met de wet niet zouden overeenstemmen te weigeren.

De tekst heeft een imperatieve en algemene draagwijdte. Art. 107 van de Grondwet gebiedt zonder beperking aan de hoven en rechtbanken de besluiten en verordeningen alleen toe te passen « in zover zij met de wetten overeenstemmen ». Door welke onwettigheid het besluit ook aangetast is, zij zal tot gevolg hebben dat de rechter verplicht is toepassing van dit besluit te weigeren (⁷).

Het toezicht van de rechter op het besluit van de uitvoerende macht is niet louter een mogelijkheid; het is gelijk ik het Hof op 22 oktober 1970 eraan herinnerde (⁸), een plicht voor de rechter de algemene, provinciale en plaatselijke besluiten alleen toe te passen voor zoveel hij oordeelt dat zij met de wetten overeenstemmen. Een met de wet niet overeenstemmende verordening toe te passen is hem verboden (⁹).

* * *

Dit toezicht zal slaan op de grondwettelijke grenzen van de uitoefening van de verordenende macht, zoals zij zijn aangegeven in artikel 67 van de Grondwet, dat het besluit als een maatregel tot uitvoering van de wet aanmerkt; het toezicht zal tevens slaan op de overeenstemming van het besluit met de wetgeving in haar geheel.

Hieruit — dat de verordeningen en besluiten maatregelen tot uitvoering van de wet zijn — vloeit voort dat zij geen uitbreiding van de draagwijdte van de wet of enige toevoeging aan de wet als gevolg mogen hebben; aldus mag de Koning leemten in een wet niet aanvullen door een koninklijk besluit.

Herhaaldelijk hebt u verklaard, dat de uitvoerende macht wel vermag uit het beginsel en de algemene economie van de wet de gevolgtrekkingen af te leiden welke, naar de geest waarin de wet werd geconcipeerd en naar de doeleinden waarop zij is gericht, logischerwijze uit haar voortvloeien, maar dat die macht nochtans de draagwijdte ervan noch mag uitbreiden, noch mag beperken (¹⁰). Dezelfde regel hebt u uitgesproken ten aanzien van de uitvoering van de besluitwetten genomen krachtens de wetten tot verlenging van buitengewone machten (¹¹).

* * *

Eiseres voert ook aan dat artikel 7 van de wet van 16 juli 1962 het toezicht van de rechter zou beperken tot de regelmatigheid van de onteigeningsprocedure, en eventueel tot de externe vorm van het koninklijk besluit waarbij tot onteigening bij hoogdringende omstandigheden machtiging wordt verleend, maar dat het voorziene rechterlijke toezicht niet zou kunnen slaan op het verifiëren van de interne wettigheid van het besluit en dat mitsdien de rechter niet kan verzocht worden uitspraak te doen wanneer middelen worden aangevoerd die aan het koninklijk besluit van machtiging tot de onteigening bij wege van de procedure bij hoogdringende omstandigheden verwijten aangetast te zijn door overschrijding of afwending van macht.

De h. Hoeffler en de h. Coenraets hebben allebei (¹²) de stelling van de deling van bevoegdheid tussen de rechterlijke macht en de Raad van State inzake onteigening ten

openbaren nutte verdedigd. Eiseres beroept zich op beide studies. Maar zij lijkt mij de h. Coenraets iets anders en iets méér in de mond te leggen dan wat hij schrijft in een artikel, verschenen vóór het arrest van de Raad van State van 27 februari 1962 (¹³) dat een ommekeer in de jurisprudentie heeft ingeluid, en ook vóór de inwerkingtreding van de wet van 26 juli 1962. Ongetwijfeld betoogde de schrijver in deze studie, dat de wettelijke opdracht van de rechterlijke macht alleen was te verifiëren of de voorafgaande formaliteiten waren vervuld, doch verre van, gelijk eiseres bedoelt, de bevoegdheid der rechtbanken tot de externe wettelijkheid der handelingen te beperken, schrijft hij:

« En toute logique, il paraît difficile de contester au pouvoir judiciaire l'examen de toute la légalité et nous avons la conviction que la jurisprudence qui s'affirme par les décisions que nous avons évoquées trace la voie de l'avenir ». Vervolgens gewag makende van de afwending van macht in de handeling van het bestuur, voegt hij eraan toe: « Ce but réel étant toutefois révéli par le comportement de l'administration, on ne voit pas pourquoi il échapperait au contrôle du pouvoir judiciaire » (¹⁴). En toen de schrijver van het arrest van 27 februari 1962 kennis had gekregen, voorzag hij zijn studie van de volgende voetnoot: « Cet arrêt... (zie onderaan blad 14) ... que nous défendons ».

De studie van de h. Hoeffler daarentegen handelde over de wet van 26 juli 1962, waarin de auteur meende argumenten te vinden tot staving van de stelling welke reeds onder de gelding van de vroegere wetgeving was verdedigd. Hij hield het bij zijn betoog, dat het toetsen van de interne wettelijkheid van de handelingen der uitvoerende macht, in de loop van de procedure tot onteigening bij hoogdringende omstandigheden niet aan de vrederechter stond. Hij steunde in hoofdzaak op de tekst van artikel 7, lid 2, van de nieuwe wet, die van de bevoegdheid van de vrederechter slechts uitdrukkelijk sprak om na te gaan of « de door de wet voorgeschreven formaliteiten vervuld zijn ». Hieruit leidde hij af, dat de rechter alleen de externe wettelijkheid van de handeling controleerde en dat hij bijgevolg geen kennis nam van de afwending van macht die de onteigeningsbesluiten zou kunnen gebrekkig maken (¹⁵).

De h. Charles Huberlant, thans eerste auditeur in de Raad van State en docent aan de Universiteit te Leuven, heeft in 1953 reeds de tegengestelde thesis verdedigd. Aangaande de aard en de omvang van het toezicht door de rechter der rechterlijke macht schreef hij: « Chargé de veiller au respect de la loi, il ne peut, à notre sens, accepter de prononcer un jugement opérant l'expropriation si cette procédure administrative est entachée d'une illégalité, quelle qu'en soit la nature. L'article 4 de la loi du 17 avril 1835 ne tend pas à limiter le contrôle du tribunal au seul point de vérifier si l'arrêté autorisant l'expropriation est entaché de ce vice particulier qu'est la violation des formes. L'article a pour objet de charger expressément le tribunal du contrôle de la légalité de la « phase administrative », contrôle inhérent du système voulu par le législateur depuis 1810, qui consiste à affirmer prononcer l'expropriation par le pouvoir judiciaire... » « Pourquoi lorsqu'ils interviennent dans cette matière, les tribunaux ne tiendraient-ils pas compte de l'élargissement de la notion de violation de la loi et de l'extension générale du pouvoir de contrôle reconnu aux juges à l'égard des autorités administratives ? Rien n'empêcherait, croyons-nous, les tribunaux de vérifier si l'arrêté royal autorisant à l'expropriation n'est pas entaché de détournement de pouvoir » (¹⁶).

En de schrijver besloot: « En cette matière de l'expropriation pour cause d'utilité publique où le législateur a

fait intervenir les tribunaux, il conviendrait plutôt que ceux-ci élargissent leur contrôle et aillent notamment jusqu'à vérifier si l'arrêté autorisant l'expropriation est entaché ou non de détournement de pouvoir » (17).

Deze opvatting werd op indrukwekkende wijze bevestigd door de vast geworden rechtspraak van de Raad van State.

Het aan de hoven en rechtbanken opgelegde toezicht op de wettelijkheid van de verordeningen en besluiten behelst, als belangrijkste element, zoals men heeft gezien, een toetsing van de interne wettelijkheid van deze handelingen van de uitvoerende macht.

Wel had de Raad van State in een arrest van 4 maart 1953 (18) beslist dat de bevoegdheid werd gedeeld tussen de rechterlijke macht en het administratief rechtscollege, in deze zin dat de rechter constateerde of de administratieve formaliteiten zijn vervuld, terwijl de Raad van State naging of geen enkele afwijking van macht het koninklijk besluit aankleefde waarbij tot onteigening machtiging wordt verleend, maar De Raad heeft deze rechtspraak prijsgegeven.

Niet alleen in het bestreden arrest, maar reeds in zijn arrest van 10 oktober 1967 (19) en, onlangs nog, in het arrest van 2 februari 1971 (20), heeft de Raad van State beslist dat de controle van de rechter zowel het toezicht op de interne als op de externe wettigheid inhoudt.

Om het stelsel van de verminderde en gedeelde bevoegdheid van de rechterlijke macht te laten varen, hanteert de Raad van State de grondwettelijke beginselen, waarbij hij erop wijst dat, zo de rechter uit kracht van de wet de wettelijkheid van de handelingen der uitvoerende macht diende te toetsen, hij zulks alleen vermocht te doen krachtens artikel 107 van de Grondwet. In de drie arresten heeft de Raad van State op dezelfde redenering gesteund en deze in dezelfde bewoordingen ingekleed: wanneer de wetgever de rechter uitdrukkelijk belast met een toezicht op de handelingen van de uitvoerende macht, verleent hij hem noodzakelijk deze bevoegdheid als een onderdeel van de toezichtsbevoegdheid die de rechter krachtens artikel 107 van de Grondwet uitoefent. Dit is trouwens de enige bepaling die de sanctie constateert welke gepaard gaat met de wetsmiskening die bedoeld toezicht van de rechterlijke macht aan het licht zou brengen.

Welnu, artikel 107 van de Grondwet behelst ongetwijfeld een toezicht op de externe wettelijkheid van de handeling; de rechter zal aldus nagaan of het besluit door de Koning ondertekend en door een minister medeondertekend is, of het overeenkomstig de wet van 31 mei 1961 werd bekendgemaakt, eventueel of het aan de in Raad vergaderde ministers werd overgelegd (21). Maar het verplicht de rechter ook tot een controle van de interne wettelijkheid ervan; het besluit moet met de wetten overeenstemmen; het moet wettelijk zijn. Mag het dan al juist zijn dat de rechter niet bevoegd is om de opportuniteit of het nut van het besluit te beoordelen (22), toch zal hij daarentegen nagaan of het besluit niet buiten de in de wet vervatte aangelegenheid treedt, en of de beweegredenen tot de handeling met de wet stroken (23).

Professor Cyr Cambier heeft herhaaldelijk en terecht in strakke analyses van het beginsel van de toetsing van de wettelijkheid door de rechter, kritiek geïoefend op de zonderlinge deling, waarbij de toetsing van de interne wettelijkheid van de handeling aan de rechter zou zijn onttrokken, terwijl dit stelsel in de wet geen steun lijkt te vinden en indruist tegen het beginsel dat de Grondwet in artikel 107 huldigt. Hij schrijft: « On ne sait vraiment pourquoi (certains auteurs ont) cru que cette forme du contrôle de la légalité de l'acte administratif (le contrôle de la légalité interne) échapperait à la compétence du pouvoir judiciaire pour n'appartenir qu'à celle du Conseil d'Etat (...) On nous invite (...) à admettre qu'il y a des illégalités qui cessent d'être illégales pour le juge de l'ordre judiciai-

re dont on se demande en vertu de quel but et de quel principe il pourrait ignorer certaines formes d'infraction à la loi. L'on suggère l'idée fausse que le contrôle de la légalité serait plus étendu là où il est exercé par le Conseil d'Etat que là où il est exercé par les cours et tribunaux. La différence que l'on fait ainsi ajoute aux textes légaux. Une réalité, les deux juridictions ne se distinguent que par les sanctions qu'elles peuvent attacher aux illégalités commises dont l'existence ne peut être différemment comprise et appréciée par l'une et par l'autre » (24).

Daar ligt een verwarring tussen de aard van de sanctie van de onwettelijkheid, en de aard zelf van de toetsing van de wettelijkheid. De specifieke sanctie van het door artikel 9 van de wet van 23 december 1946 ingevoerd toezicht door de Raad van State, en haar absoluut karakter zijn te rekenen tot een afzonderlijke en andere rechtsregel dan die van het door de rechter uitgeoefende toezicht. De onwettelijkheden die de rechter ingevolge artikel 107 van de Grondwet moet tegengaan, omvatten alle schendingen van alle rechtsregels. Dit eist het algemeen beginsel van de toetsing van de wettelijkheid, nu hier geen beperkte tekst bestaat (25).

Nu het zijn fundament in artikel 107 van de Grondwet vindt, mag het door de rechter verrichte toezicht, ongeacht de wijze waarop het ten aanzien van de procedure en de rechterlijke organisatie is geregeld door de opeenvolgende wetten over de onteigening ten algemenen nutte, niet van een andere aard of een mindere omvang wezen dan het toezicht dat de grondwetsbepaling aan de hoven en rechtbanken opdraagt.

* * *

De Raad van State heeft in het arrest van 27 februari 1962 (26) het middel verworpen naar hetwelk eisers betoogden dat, aangezien het koninklijk besluit, waarbij is verklaard dat de litigieuze gronden ten openbaren nutte dienden te worden onteigend, ingevolge artikel 9 van de wet van 23 december 1946 een afwijking van macht opleverde, alleen de Raad van State uitspraak vermocht te doen: in de geïncrimineerde, aan het toezicht van de rechter onderworpen handeling is de afwijking van macht hetzelfde als de beweerde schending van de wet; de Raad van State is niet bevoegd om over de beweerde afwijking van macht uitspraak te doen wanneer deze heeft geleid tot instelling van een beroep in de loop van de gerechtelijke fase van de procedure met betrekking tot de wettelijkheid van het besluit waarbij machtiging tot de onteigening wordt verleend; deze bevoegdheid berust bij de rechterlijke macht (27).

Zoals de h. procureur-generaal Hayoit de Termicourt, toen advocaat-generaal, zegde in een redevoering, voor het Hof gehouden op 15 september 1939, die in ruime mate de wetgever van 1964 als leidraad diende, staat het buiten kijf dat een wettelijke macht af te wenden van het doel met het oog waarop zij werd ingesteld, haar te doen dienen tot doeleinden waarop zij niet is gericht, niet is het verichten van een « met de wet overeenstemmende » handeling (28). En, de oude jurisprudentie der hoven en rechtbanken critiserende, waarvan de schuchterheid zeker niet vreemd is aan de afkondiging, in een thans achterhaalde rechtspraak, van de uitsluitende bevoegdheid van de Raad van State om van de afwijking van macht in de verordenende handeling kennis te nemen, vestigde hij de aandacht van de hoven en rechtbanken op hun plicht krachtens artikel 107 van de Grondwet toepassing van een door zulke onwettelijkheid aangetaste verordening te weigeren. Dat is trouwens de leer van uw arrest van 14 juni 1948 (29). De rechter, bij zijn toetsing van de verordenende handelingen gaat de beweegredenen tot de handeling na; hij oordeelt of er afwijking van macht aanwezig is (30). Het is

ook de leer van de Raad van State sedert het arrest-Huysmans van 26 maart 1957 ⁽³¹⁾.

Afwending van macht gaat tegen de wet in. Het hoog administratief rechtscollege heeft dan ook zowel in het bestreden arrest als in de andere twee arresten waarvan ik zoëven gewag heb gemaakt in dit opzicht oordeelkundig opgemerkt, dat het toezicht op de wettigheid dat aan de gewone rechter is opgedragen zowel het toezicht op de interne wettigheid als het toezicht op de externe wettigheid inhoudt, «daar (...) de machtsafwending slechts een variëteit is van de onwettigheid» ⁽³²⁾.

* * *

De Raad van State heeft deze doctrine gehandhaafd sedert de inwerkingtreding van de nieuwe wet waarvan in de onderhavige zaak schending wordt aangevoerd, en waarvan artikel 7, lid 2, de bevoegdheid van de vrederechter te oordelen of de door de wet voorgeschreven formaliteiten werden nageleefd in stand houdt.

De wet van 26 juli 1962, die getiteld is «wet betreffende de onteigeningen ten algemenen nutte en de concessies voor de bouw van de autosnelwegen», is in de plaats getreden van de gezamenlijke voorheen vigerende wetgeving inzake onteigening bij dringende omstandigheden, terwijl voor onteigeningen ten algemenen nutte bij niet-dringende omstandigheden blijven bestaan het gemeenrechtelijk stelsel en de gemeenrechtelijke procedure van de wet van 17 april 1835, die aldus hoe langer hoe meer de rol gaat spelen van een platonische hulde, door de wetgever van de eerste helft der XIXe eeuw aan het eigendomsrecht gebracht. Zoals de h. Hoefler, toentertijd substituut-auditeur-generaal bij de Raad van State zou schrijven, is de wet van 26 juli 1962 in de procedure van onteigening bij dringende omstandigheden het gemeen recht geworden ⁽³³⁾.

In legistisch opzicht ziet deze wet er abnormaal uit; zij valt uiteen in twee delen; de eerste vier artikelen bevatten de vereisten voor de «concessie», de uitrusting, het onderhoud en de exploitatie van autosnelwegen, alsmede het beginsel van de aanwending van de onteigening ten algemenen nutte voor het aankopen van onroerende goederen die nodig zijn voor het aanleggen van autosnelwegen, de voorwaarden tot aankoop van die goederen, de plannen betreffende de onteigeningen en de berekening van de vergoedingen; artikel 5 houdt zelf een wet in; deze telt eenentwintig artikelen en regelt de procedure tot onteigening bij hoogdringende omstandigheden; zij heet: «Wet betreffende de rechtspleging bij hoogdringende omstandigheden inzake onteigening ten algemenen nutte». Dit vormt wel een zonderlinge inrichting, maar aan de inhoud der wet doet zij niets af: de nieuwe wetgeving volgt de weg die voorheen door de wetgever werd getrokken en biedt geen verrassingen; de bevoegdheid blijft bij de rechterlijke macht berusten; de rechtspleging die eenvoudiger en korter is gemaakt, wordt zoals vroeger voor de vrederechter afgewikkeld.

In zijn arrest van 1 maart 1966 ⁽³⁴⁾, wijst het hoog administratief rechtscollege erop dat door de wet van 26 juli 1962 ook niet afgeweken is van de bevoegdheidsregeling bepaald door artikelen 4 en 5 van de wet van 14 april 1835, dat die artikelen de gewone rechter bevoegd maken om na te gaan of de vordering regelmatig werd ingesteld en of de door de wet voor de onteigening opgelegde vormen werden nageleefd, en dat artikel 7, lid 2, van de wet van 26 juli 1962, bij toepassing van dit beginsel, aan de vrederechter dezelfde bevoegdheid opdraagt. Het beslist dat derhalve de bevoegdheid welke terzake door een uitdrukkelijke wetsbepaling aan de gewone rechter is opgedragen, de bevoegdheid van de Raad van State uitsluit.

Over een analoge vraag heeft de Raad van State uitspraak gedaan op 9 januari 1970 ⁽³⁵⁾. Het Hof zal zich herinneren dat het, met verenigde kamers uitspraak doende, de tegen dit arrest gericht voorzetting heeft verworpen

⁽³⁶⁾. Het betrof hier ook een procedure tot onteigening ten algemenen nutte, ingevolge de wet van 26 juli 1962. Het hoog administratief rechtscollege, andermaal kennis te nemen hebbende van een beroep dat nietigverklaring van de handelingen van een procedure bij dringende omstandigheden beoogde, had in zijn uitspraak, buiten enige beschouwing in verband met de nieuwe wetgeving om, zonder voorbehoud beslist, «dat de Raad van State bevoegdheid mist om kennis te nemen van een middel gesteund op de miskenning van de door de onteigeningswetten opgelegde administratieve vormen, wijl de wetgever het toezicht en de vervulling ervan aan de gewone rechter heeft opgedragen».

Niet alleen in deze arresten en in het bestreden arrest, maar ook in de arresten op 8 december 1970 ⁽³⁷⁾ en naderhand op 2 februari 1971 gewezen ⁽³⁸⁾ heeft de Raad van State verklaard dat «noch de wet van 18 juli 1959, noch de wet van 26 juli 1962 die de vrederechter ermee belast toe te zien op het regelmatig verloop van de onteigeningsprocedure bij hoogdringende omstandigheden, afgeweken zijn van de bevoegdheidsregeling bepaald door de artikelen 4 en 5 van de wet van 17 april 1835 op de onteigening ten algemenen nutte; dat deze artikelen de gewone rechter bevoegd maken om na te gaan of de vordering regelmatig werd ingesteld en of de door de wet voor de onteigening opgelegde vormen werden nageleefd».

Al deze arresten stroken met het grondbeginsel geuit in het arrest dat het Hof op 18 december 1953 gewezen heeft, aangaande de aan de rechtbanken toegekende opdracht, waarvan de wetgever noch in 1959, noch in 1962 is afgeweken.

* * *

Het is verbazend dat men, bij de bestudering van de rechterlijke jurisprudentie en van die van de Raad van State geen aanhaling, ja zelfs geen zinspeling vindt met betrekking tot het constitutioneelrechtelijk grondbeginsel dat de wetgever beslist geleid heeft in alle wetsbepalingen waarmee hij de rechtspleging tot onteigening ten openbaren nutte heeft geregeld. Dit beginsel vloeit niet enkel uit artikel 11 van de Grondwet voort, doch tevens uit de verbinding van dit artikel met artikel 92 van de Grondwet. Het is het uitgangspunt geweest voor het gemeenrechtelijk stelsel van de wet van 17 april 1835; het vormt ook de grondslag van geheel de latere wetgeving betreffende de onteigening ten algemenen nutte, die de aanwending ervan uitmaakt.

Artikel 1 van de wet van 8 maart 1810 op de onteigeningen ten openbaren nutte bepaalde reeds dat onteigening ten openbare nutte plaatsheeft door het gezag van de rechter ⁽³⁹⁾. Deze bepaling, niet strijdig zijnde met artikel 11 van de Grondwet, werd door deze niet opgeheven ⁽⁴⁰⁾. Zij is ongewijzigd in ons recht blijven bestaan tot met de inwerkingtreding van de wet van 27 mei 1870, tot vereenvoudiging van de administratieve formaliteiten inzake onteigening ten openbaren nutte ⁽⁴¹⁾. Enigszins bevreemdend is het vast te stellen, dat de wet van 27 mei 1870 titel I van de wet van 1810 en dus artikel 1 van deze wet uitdrukkelijk opheft, en het vervolgens in artikel 8 uitdrukkelijk herstelt, doch onder toevoeging van «... overeenkomstig de wet van 17 april 1835», die inmiddels reeds in werking was getreden. De memorie van toelichting van de wet van 27 mei 1870 ⁽⁴²⁾ verwijst naar het stelsel van artikel 11 juncto artikel 92 van de Grondwet. Na aanhaling van de tekst van de eerste dezer bepalingen, schrijven de auteurs van de memorie dat het recht de onteigening uit te spreken en de vergoeding vast te stellen alleen aan de rechterlijke macht toebehoort. Zij voegen eraan toe, dat de wet van 1810 een wet was die reageerde tegen de almacht van het bestuur op het stuk van onteigening ten algemenen nutte, en verwezen naar het feit dat de vóór 8 maart 1810 vigeren-

de regeling het particuliere eigendom zonder verweer aan de willekeur van de uitvoerende macht overleverde.

Iedere beslissing inzake onteigening ten openbaren nutte is een toepassing van het beginsel, uitgedrukt in artikel 11 van de Grondwet, dat zijn verlengstuk heeft gevonden in de wet van 17 april 1835 ⁽⁴³⁾ en in de latere wetgeving. Het beginsel van de noodzakelijkheid van een rechterlijke beslissing om afbreuk te doen — krachtens een wettelijke afwijking waarvan de basis in de Grondwet is gelegen — aan het burgerlijk recht dat het eigendomsrecht vormt, is onaangetast aanwezig in geheel de wetgeving betreffende de onteigening. Dit beginsel was ook gegeven in artikel 545 van het Burgerlijk Wetboek, luidende: « Niemand kan worden gedwongen zijn eigendom af te staan dan ten algemenen nutte en tegen billijke en voorafgaande schade-loosstelling »; deze bepaling werd opgeheven door artikel 29 van de wet van 15 december 1949 « tot verbetering van de verouderde termen van de Franse tekst van het Burgerlijk Wetboek en tot vaststelling, in die tekst, van sommige stilzwijgende opheffingen » ⁽⁴⁴⁾; de bewoordingen van artikel 545 waren niet alleen « verouderd », zij waren onjuist: de onteigende eigenaar doet geen afstand van zijn eigendom. Het is overigens wenselijk, dat de tekst van artikel 544 van het Burgerlijk Wetboek waarin het eigendomsrecht wordt gedefinieerd, ook door de wetgever zou worden herzien.

In de parlementaire voorbereiding van de wetgeving op de onteigening ten algemenen nutte wordt herhaaldelijk en uitdrukkelijk naar artikel 11 van de Grondwet verwezen ⁽⁴⁵⁾. De doctrine bevat insgelijks talrijke verwijzingen naar deze bepaling ⁽⁴⁶⁾.

Nogal vaak wordt in de doctrine artikel 92 van de Grondwet aangehaald, dat hier in een onverbrekelijk verband staat met artikel 11 ⁽⁴⁷⁾. Charles del Marmol en Paul Errera verwijzen er standvastig en bepaaldelijk naar: de tussenkomst van de rechterlijke macht is vereist, vermits het geschil op een burgerlijk recht betrekking heeft ⁽⁴⁸⁾. Deze verwijzing is ook aanwezig bij Orban en Wigny ⁽⁴⁹⁾. Ook Professor Mast, wiens terughoudendheid ten opzichte van de leer der burgerlijke rechten naar procureur-generaal Paul Leclercq bekend is ⁽⁵⁰⁾, spreekt zich op dit punt zeer kategorisch uit; na te hebben herinnerd aan de regels, in artikel 11 van de Grondwet gegeven, brengt hij de grondwetsbepalingen betreffende de geschillen over individuele rechten rechtstreeks daarmee in verband, waar hij als één van de beginselen van de grondwettelijke bescherming van het eigendomsrecht aangeeft « ... in geval van geschil, de vaststelling door de rechterlijke macht van de door de openbare macht verschuldigde schade-loosstelling » ⁽⁵¹⁾.

Weliswaar is bezwaarlijk te begrijpen hoe de h. Mast de bevoegdheid van de rechterlijke rechtbanken rechtvaardigt met artikel 11 van de Grondwet in samenhang te brengen niet alleen met haar artikel 92, doch ook met haar artikel 93, zulks ofschoon het eigendomsrecht dat langs de weg van de procedures tot onteigening ten openbaren nutte wettelijk kan worden ingeperkt zeker geen politiek recht is ⁽⁵²⁾. Maar eiders in zijn overzicht maakt de auteur terecht geen gewag meer van artikel 93. Hij schrijft: « Het recht op vergoeding wegens onteigening heeft de rechtspraak steeds als een burgerlijk recht beschouwd. Bij toepassing van artikel 92 van de Grondwet achten de gewone rechtbanken zich dan ook bij uitsluiting bevoegd om kennis te nemen van de geschillen welke betreffende de schade-loosstelling kunnen ontstaan. Bijzondere wetten hebben bovendien het contentieux van de onteigening aan de rechter opgedragen (...) De rechter oordeelt — aldus artikel 5 (van de wet van 17 april 1835) — of de door de wet voorgeschreven formaliteiten vervuld zijn (...) (De jongste onteigeningswetten) zijn van de door de vroegere wetgeving gevestigde bevoegdheidsregeling (niet) afgeweken. Daarom is de Raad van State niet bevoegd om uitspraak te doen over het beroep tot nietigverklaring gericht tegen

het koninklijk besluit dat de onteigening decreteert » ⁽⁵³⁾, zelfs wanneer de verzoeker afwijking van macht aanvoert ⁽⁵⁴⁾.

Alleen de heren Dor en Braas, die ook de bevoegdheid van de rechtbanken terugbrengen tot artikel 92 van de Grondwet schrijven zeer duidelijk dat de uitoefening van het recht van onteigening voortvloeit uit de verbinding van de artikelen 11 en 92 van de Grondwet met elkaar ⁽⁵⁵⁾.

Onteigening ten algemenen nutte is een door de Grondwet en de wet toegestane afwijking van de onschendbaarheid van het eigendomsrecht, dat door artikel 11 van de Grondwet als een burgerlijk recht is erkens; zij brengt met zich een beperking van dit recht waarvan de wettelijkheid bij uitsluiting aan de bevoegdheid van de hoven en rechtbanken staat.

Ongetwijfeld doet de rechter niet rechtstreeks uitspraak over een geschil dat loopt over het eigendomsrecht van de onteigende persoon, maar hij gaat de wettelijkheid na van de beslissing en van de rechtspleging die de administratieve overheid in staat stellen haar onteigeningsbevoegdheid uit te oefenen en in de plaats van het onroerend goed van de onteigende een som geld te stellen die een billijke vergoeding moet vormen.

Dat is de grondwettelijke positie die de wetgever van 1835 noodzakelijk heeft ingenomen; noch in de naderhand gestemde wetten, noch in de besluitwet van 3 februari 1947 kon hij zich daarvan afwenden.

Dát is tevens de fundamentele overweging die de wetgever heeft geleid, en waarvan de hoven en rechtbanken en de Raad van State moeten uitgaan bij de uitlegging van de wetgeving die de rechtspleging inzake onteigening ten openbare nutte bij hoogdringende omstandigheden regelt. Uit deze overweging vloeit voort welke waarborgen de onteigende moet genieten.

Verwonderlijk is het in het verzoekschrift van eiseres te dien aanzien niet de geringste verwijzing of zelfs maar een zinspeling te vinden.

In zijn arrest nr. 13.883 van 9 januari 1970 heeft de Raad van State beslist, dat de exceptie van onbevoegdheid zelfs ambtshalve dient te worden opgeworpen ⁽⁵⁶⁾. Redelijkerwijze mag worden aangenomen, dat het hoog administratief rechtscollege deze weg is ingeslagen precies uit aanmerking van het evenaangehaalde beginsel, dat doorslaggevend lijkt waar de rechter een wetgeving dient te interpreteren die de bevoegdheid en de rangorde der gerechten vaststelt.

In 1957 reeds schreef de heer Dumont, toen substituut-auditeur-generaal in de Raad van State, erop wijzende dat nergens een rechtspleging tot onteigening zonder toekenning van bevoegdheid aan de rechtbanken te vinden is ⁽⁵⁷⁾, dat het in de logica van het wettelijk stelsel ligt dat de rechtbanken, die als opdracht hebben de belangen der eigenaars ten ruimste te vrijwaren, de algehele bestuurlijke faze controleren ⁽⁵⁸⁾. De naderhand van kracht geworden wetten zijn in dezelfde lijn gebleven.

Conclusie verwerping.

(1) Het bestreden koninklijk besluit was bekendgemaakt in het Staatsblad van 17 juni 1969, p. 6074.

(2) *Verz. A.H.V.* 1954, 269; vertaling in *Bull. et Pasic.* 1954, I, 320.

(3) *R.S.* nr. 9213, Van Bocxlaer t./ Belgische Staat, *Verz. A.A.R.S.* 1962, 192. *J. Tr.* 1962, p. 437.

(4) Zie de noot van de h. A. Depondt, toen auditeur bij de Raad van State, onder *R.S.* nr. 2246, 4 maart 1953, Van der Linden, *R.W.* 1952-1953, kol. 1450 en volg.

(5) Zie de conclusie van het openbaar ministerie vóór *Cass.* 13 mei 1965, *Bull. et Pasic.* 1965, I, 979.

(6) *Raadpl. cass. ver. kamers*, 8 januari 1953, *Verz. A.H.C.* 1953, p. 277 en de conclusie van de h. procureur-generaal Cornil.

R.S. nr. 9944, 19 maart 1963, *Docx, A.A.R.S.*, 274; nr. 10.159, 18 juli 1963, Schommers, *ibid.*, 672; nr. 10.406, 28 januari

1964, Houben, *ibid.*, 97; nr. 11.667, 1 maart 1966, De Ridder, *ibid.*, 180; nr. 12.781, 30 januari 1968, Goossens, *ibid.*, 78.

J. Sarot, J. Ligot et J. Coolen, *Répertoire des arrêts et avis de la section d'administration du Conseil d'Etat*, 1954-1958, première partie: L'organisation du contentieux de l'indemnité, de l'annulation et de pleine juridiction, 1962, p. 140; Ch. Huberlant, *Le Conseil d'Etat et les compétences spéciales attribuées au pouvoir judiciaire*, J. Tr. 1953, p. 578.

(7) Cass. 19 november 1957, *Verz. A.H.V.* 1958, 163.

(8) Zie de conclusie van het openbaar ministerie vóór cass. 22 oktober 1970, *Bull. en Pasic.* 1971, I, 144, inz. p. 163.

(9) Cass. 19 november 1957 (*Verz. A.H.V.*, 1958, 163) 13 oktober 1965 (*Bull. en Pasic.* 1966, I, 205).

Raadpl. Dor et Braas, *La Constitution*, II, Nouvelles, 1935, N° 811, p. 259; P. Evrard, *Tr. dr. publ. b.* 1918, § 172, p. 265: *Le Conseil d'Etat et le pouvoir judiciaire*, rede uitgesproken op de plechtige zitting van het Hof de 15e september 1939 door de h. procureur-generaal Hayoit de Termicourt, toen advocaat-generaal, pp. 7, 19 en 23; O. Orban, *Le droit constit. de la Belgique*, III, 1911, nr. 115, p. 256; F. Requette, *Expropriation pour cause d'utilité publique*, 1970, nr. 19, p. 22; J.J. Thonissen, *La Constitution belge annotée*, 1976, nr. 492, pp. 328 tot 330; H. Velge, *L'institution d'un Conseil d'Etat en Belgique*, 1930, p. 288; P. Wigny, *Propos constitutionnels*, 1963, p. 310.

(10) Cass. 18 november 1924, *Bull. en Pasic.* 1925, I, 25; 19 januari 1959, *Arr. H. Verbr.* 1959, 396; 15 maart 1965, *Bull. en Pasic.* 1965, I, 740.

(11) Cass. 22 april 1966, *Bull. en Pasic.* 1966, I, 1066; 16 september 1966, *Arr. H. cass.* 1967, 70.

(12) A. Coenraets, *Compétences respectives du pouvoir judiciaire et du Conseil d'Etat en matière d'expropriation pour cause d'utilité publique*, J. Tr., pp. 433 en volg., J. Hoeffler, *L'incidence de la loi du 26 juillet 1962 sur la compétence du Conseil d'Etat en matière d'expropriation*, *Rec. jur. dr. adm. et C.E.* 1963, 1.

(13) R.S. nr. 9.213, Van Bocxlaer, *Verz. A.A.R.S.* 1962, 192.

(14) A. Coenraets, *op. cit.* p. 435.

(15) Deze conclusie, maar dan onder de gelding van de wet van 18 juli 1959 en van de besluitwet van 3 februari 1947, werd voorgesteld door de h. substituut-auditeur-generaal Hoeffler in het advies, gegeven vóór het arrest van de Raad van State van 27 februari 1962.

(16) *Le Conseil d'Etat et les compétences spéciales attribuées au pouvoir judiciaire*, J. Tr. 1953, 577.

(17) *Eod. loc. pp.* 582 en 583.

(18) R.S. nr. 2246, Van der Linden, *Verz. A.A.R.S.* 1953, 284.

(19) R.S. nr. 12.583, *Verz. A.A.R.S.* 1967, 903.

(20) R.S. nr. 14.497, *Verz. A.A.R.S.* 1971, 154.

(21) Cass. 3 mei 1921, drie arresten, *Bull. en Pasic.* 1921, I, 362, 363 en 365.

(22) Cass. 26 april 1963, *Bull. en Pasic.* 1963, I, 905; 3 februari 1964, drie arresten, *ibid.* 1964, I, 581.

(23) C. Cambier, *La censure de l'excès de pouvoir par le Conseil d'Etat*, 1956, kol. 225; *Principes du contentieux administratif*, 1961, pp. 271 en volg. Raadpl. ook Errera, *Tr. dr. publ. belge*, 1918, § 172 en 173, pp. 265 tot 268; A. Giron, *Le dr. adm. de la Belgique*, 1885, n° 210, p. 231; Ch. Huberlant, *op. cit.* inz. p. 582; O. Orban, *op. cit.* pp. 258 en 259; A. Mast, *Overzicht van het Belgisch administratief recht*, 1964, nr. 174, p. 134; Proc.-generaal Hayoit de Termicourt, *op. cit.* pp. 7 en 19.

(24) Noot J. Tr. 1956, p. 480.

(25) Raadpl. ook Cyr. Cambier, *La censure de l'excès de pouvoir par le Conseil d'Etat*, 1956, kol. 207 en 208 tot 211; *Principes du contentieux administratif*, 1961, pp. 271 en volg.

(26) R.S. nr. 9213, Van Bocxlaer, *Verz. A.A.R.S.*, 1962, 192.

(27) A. Mast, *op. cit.* nr. 174, p. 134; van dezelfde schrijver, noot met opmerkingen in *Rec. jur. dr. adm.*, 1947, pp. 104 tot 109; van dezelfde schrijver, noot met opmerkingen bij Gent, 21 juni 1957, *Rev. crit. jur. b.*, 1964, 57; Cyr Cambier, *Principes... op. cit.* pp. 273 en volg.; M. Dumont, *Expropriation pour cause d'utilité publique*, *Rev. de l'admin.* 1958, pp. 173 en volg.

(28) «Détourner un pouvoir légal en vue duquel il a été institué, le faire servir à des fins auxquelles il n'est pas destiné, n'est point accomplir un acte «conforme à la loi»; nul ne le conteste», *op. cit.* pp. 19 en volg.

(29) *Arr. H. Verbr.* 1948, 324, en de conclusie van de procureur-generaal Hayoit de Termicourt, toen advocaat-generaal, in *Bull. en Pasic.* 1948, I, 375.

(30) Cass. 11 juli 1939, *Arr. H. Verbr.* 1939, 203, en 17 oktober 1939, *Bull. en Pasic.* 1939 I, 424; 28 mei 1951, *Arr. H. Verbr.* 1951, 561; 19 oktober 1953, *Bull. en Pasic.* 1954, I, 1109; 17 juni 1961, *ibid.* 1961, I, 339.

(31) R.S. nr. 5.565, 26 maart 1957, Huysmans, *Verz. A.A.R.S.* 200, en vaststaande rechtspraak sedertdien, zie o.m. nr. 10.406, 28 januari 1964, Houben, *ibid.* 1964, 97; nr. 11.099, 9 maart

1965, De Mot, *ibid.* 250; nr. 11.190, 20 april 1965, Van Daele, *ibid.* 435; nr. 13.520, 29 april 1969, Lanssens, *ibid.* 481.

(32) R.S. nr. 12.583, 10 oktober 1967, De Maeyer, *Verz. A.A.R.S.* 1967, 903; nr. 13.520, 29 april 1969, Lanssens, *ibid.*, 1969, 481; nr. 14.497, 2 februari 1971, Destoop, *ibid.* 1971, 154.

(33) L'incidence de la loi du 26 juillet 1962 sur la compétence du Conseil d'Etat en matière d'expropriation. *Rec. jur. dr. adm. et C.E.* 1963, p. 1.

(34) R.S. nr. 11.667 De Ridder, *Verz. A.A.R.S.* 1966, 180; zie ook nr. 12.583, 10 oktober 1967, De Maeyer, *ibid.* 1967, 903; nr. 14.386, Coppens, *ibid.* 1970, 1.081; nr. 14.497, 2 februari 1971, Destoop, *ibid.* 1971, 154.

(35) R.S. nr. 13.883, Leten t/ Gemeente Heule, *Verz. A.A.R.S.* 1970, 17.

(36) Cass. ver. kamers, 29 januari 1971, *Arr. H. cass.* 1971, 519 en conclusie van het openbaar ministerie.

(37) R.S. nr. 14.386 Coppens, *Verz. A.A.R.S.* 1970, 1081.

(38) R.S. nr. 14.497 Destoop, *Verz. A.A.R.S.* 1971, 154.

(39) De wet van 8 maart 1810 werd bekendgemaakt in de *Moniteur* van 10 maart 1810. Zie *Pasinomie*, 1ère série 1788-1814, T. XV, p. 46.

(40) Grondwet, art. 138.

(41) *Belg. Staatsblad*, 29 mei 1870.

(42) Gedr. st. Kamer van Volksvertegenwoordigers, zitting 1869-1870, vergadering 6 april 1870, p. 429 en 430.

(43) Raadpl.: «Exposé des motifs», *Moniteur belge* 9 april 1835 (geen paginering) verslag van de h. Van Muysen in de Senaat, *Mon. b.* 18 april 1835 (id.); verslag van de h. Isidore Fallon in de Kamer van Volksvertegenwoordigers, *Mon. b.* 22 april 1835 (id.). Zie ook de considerans van de wet van 17 april 1835, die uitdrukkelijk naar art. 11 van de Grondwet verwijst.

(44) *Belg. Staatsblad*, 1, 2 en 3 januari 1950.

(45) Zie o.m. de parlementaire werkzaamheden, aangeduid in noot (1) op p. 29.

(46) L. Belva, *Les indemnités d'expropriation*, *Rev. comm. Belg.* 1957, pp. 193 en volg.; L. Belva en A. Coenraets, *L'expropriation pour cause d'utilité publique*, *Nouvelles — Lois politiques et administratives.* — T. IV, 1955, p. 393, 415, 440, 470 en 472.

(47) F. Tielemans, *Répert. de l'Administration et du dr. adm.* T. VII, 1846, p. 173 en 177; A. Giron, *Droit adm. de la Belgique* 1885, I, p. 455; Ch. del Marmol, *Traité de l'expropriation pour cause d'utilité publique*, 1868, I, p. XII en v., 77 en 86; E. Picard, *Tr. gén. de l'exprop. pour cause util. publ.*, 1875, I, p. 9, 20, 39 en 108; *Rép. pr. dr. belge*, V° Expropriation pour cause d'utilité publique nrs. 1, 545, 553 en 569; J. Indekeu, *Expropriation pour cause d'utilité publique*, *Belg. judic.*, 1924, col. 319; G. Dor. A. Braas, *La Constitution. Nouvelles. Lois polit. et administr.* 1935, T. II, p. 83; M. Vauthier, *Précis dr. adm.* II, 1950, p. 417 en 290; Hilbert, *Traité jur. et prat. de l'expropriation pour cause d'utilité publique*, 1956, I, p. 9 en 10; P. De Visscher, *Le régime administratif de la propriété privée*, *Rev. de l'Adm.* 1957, p. 176 en 179; M. Somerhausen, *L'expropriation pour cause d'utilité publique*, *Rev. Administration*, 1957, p. 189; A. Mast, *Overzicht van het Belgisch administratief recht*, 1962, pp. 127 en 128; A. Buttgenbach, *Man. dr. adm.*, 1966, p. 396 à 398; C. Cambier, *Droit adm.*, 1968, p. 365 à 368; J. Dembour, *Les moyens d'action de l'administration* 1967, p. 214 en 221; *Droit adm.* 1970, p. 391 en v. en 398 en v.

(48) Ch. del Marmol, *op. cit.* pp. XII en XIII; P. Errera, *op. cit.* § 229, p. 358.

(49) O. Orban, *op. cit.* nr. 311, p. 382; P. Wigny, *op. cit.* nr. 298, p. 218.

(50) Raadpl. de verwijzingen naar de doctrine van de h. Mast in de conclusie van het openbaar ministerie vóór cass. 21 december 1956 (*Bull. en Pasic.* 1957 I, 430).

(51) A. Mast, *op. cit.* nr. 167, p. 128.

(52) Zie ook: *op. cit.*, nr. 176, pp. 136 en 137.

(53) A. Mast, *op. cit.*, nr. 174, p. 134.

(54) A. Mast, *Précis de droit administratif belge*, n° 198, p. 150.

(55) «Le Congrès national a subordonné l'exercice du droit d'expropriation à la réunion d'un certain nombre de conditions constitutionnellement obligatoires et qui résultent de la combinaison des articles 11 en 92 de la Constitution», G. Dor et A. Braas, *op. cit.* n° 68, p. 83.

(56) R.S. nr. 13.883, Leten t/ Gemeente Heule, 9 januari 1970, *Verz. A.A.R.S.* 1970, p. 17. Tegen dit arrest werd een voorziening in cassatie ingesteld die werd verworpen door het Hof, in verenigde kamers uitspraak doende op 29 januari 1971, *Arr. H. cass.* 1971, 519 en de conclusie van het openbaar ministerie.

(57) en (58) *Expropriation pour cause d'utilité publique*, *Rev. de l'admin.* 1958, p. 174 en de in noot (1) vermelde verwijzingen.

Arrest

Gehoord het verslag van raadsheer Wauters en op de conclusie van de heer Ganshof van der Meersch, procureur generaal ;

Gelet op het bestreden arrest, op 12 januari 1971 door de Raad van State, afdeling administratie, gewezen ;

Over het middel afgeleid uit de scheiding van de artikelen 9 van de wet van 23 december 1946 houdende instelling van een Raad van State, 7, 16, lid 2, van de wet betreffende de rechtspleging bij hoogdringende omstandigheden inzake onteigening ten algemenen nutte, vervat in artikel 5 van de wet van 26 juli 1962 betreffende de onteigening ten algemenen nutte en de concessies voor de bouw van autosnelwegen, 4 en 5 van de wet van 17 april 1835 op de onteigening ten algemenen nutte,

doordat het bestreden arrest de Raad van State onbevoegd verklaart om kennis te nemen van het beroep dat eiseres had ingesteld tot vernietiging van het koninklijk besluit van 8 mei 1969 waarbij verklaard werd dat de rechtspleging bij dringende omstandigheden bepaald bij de wet van 26 juli 1962 kan toegepast worden op de onteigening ten algemenen nutte van percelen voor de uitvoering van verbeteringswerken aan de buurtweg van groot verkeer nr 141, Kortrijkstraat genaamd, te Heule en aan de gemeente machtiging tot onteigening van die percelen werd verleend, om de reden dat «de wet van 26-7-'62 die de vrederechter ermee belast toe te zien op het regelmatig verloop van de onteigeningsprocedure bij hoogdringende omstandigheden, niet afgeweken is van de bevoegdheidsregeling bepaald door de artikelen 4 en 5 van de wet van 17 april 1835 op de onteigening ten algemenen nutte ; dat die artikelen de gewone rechter bevoegd maken om na te gaan of de vordering regelmatig werd ingesteld en of de door de wet voor de onteigening opgelegde vormen werden nageleefd ; dat artikel 7, lid 2, vervat in de wet van 26 juli 1962 aan de vrederechter dezelfde bevoegdheid opdraagt ; dat de voor de hoven en rechtbanken ingestelde actie weliswaar van een andere aard is en andere gevolgen heeft dan een beroep tot nietigverklaring ; dat de Raad van State echter niet noodzakelijk bevoegd is om de enkele reden dat voor hem de vernietiging van een administratieve rechtshandeling wordt gevraagd, dat artikel 9 van de wet van 23 december 1946 geen wijziging heeft gebracht aan de bevoegdheidsregeling gevestigd door vermelde onteigeningswetgeving ; dat anderzijds de controle op de wettigheid die aan de gewone rechter is opgedragen zowel het toezicht op de interne wettigheid, als het toezicht op de externe wettigheid inhoudt, daar de machtsafwending slechts een variëteit is van de onwettigheid ; dat het de Raad van State niet toekomt zich over de respectieve verdiensten van de administratieve en de rechterlijke procedure uit te spreken om hieruit, in voorkomend geval, tot zijn bevoegdheid te besluiten », terwyl 1) de Raad van State bevoegd is om kennis te nemen van de vraag tot vernietiging van het koninklijk besluit van 8 mei 1969 inzake onteigeningsrechtspleging bij hoogdringende omstandigheden uit hoofde van de door eiseres ingeroepen middelen van onwettelijkheid, namelijk machtsoverschrijding en machtsafwending (schending van artikel 9 van de wet van 23 december 1946) ; 2) het toezicht van de justiciële rechter op het stuk van de wet van 26 juli 1962 beperkt is tot de regelmatigheid van de vordering, de vervulling van de voorgeschreven formaliteiten en de toepassing van het plan der grondinnemingen op het te onteigenen goed en zich niet uitstrekt tot de door eiseres ingeroepen middelen van overschrijding en afwending van macht tegen het koninklijk besluit van 8 mei 1969 (schending van de artikelen 7, lid 2, en 16, lid 2, vervat in de wet van 26 juli 1962) ; 3) het toezicht dat de justiciële rechter

uitoefent op de formaliteiten voorgeschreven om tot onteigening te komen, op het stuk van de wet van 17 april 1835, niet voorkomt in de wet van 26 juli 1962 en de Raad van State zich ten onrechte uit dien hoofde onbevoegd verklaart, en in alle geval dit toezicht zich niet uitstrekt tot de middelen van overschrijding en afwending van macht die door eiseres tegen het koninklijk besluit van 8 mei 1969 ingeroepen werden (schending van de artikelen 4 en 5 van de wet van 17 april 1835) :

Overwegende dat het bestreden arrest terecht beslist dat de wet betreffende de rechtspleging bij hoogdringende omstandigheden inzake onteigening ten algemenen nutte, vervat in artikel 5 van de wet van 26 juli 1962, niet afgeweken is van de bevoegdheidsregeling bepaald door de artikelen 4 en 5 van de wet van 17 april 1835 op de onteigening ten algemenen nutte, luidens welke de rechtbank oordelen zal of de bij de wet voorgeschreven formaliteiten, om tot onteigening te geraken, werden nageleefd ;

Overwegende, inderdaad, dat luidens artikel 7 van de wet betreffende de rechtspleging bij hoogdringende omstandigheden inzake onteigening ten algemenen nutte, vervat in artikel 5 van bovengenoemde wet van 26 juli 1962, de vrederechter oordeelt of de vordering regelmatig is ingesteld, de door de wet voorgeschreven formaliteiten vervuld zijn en het plan van de grondinnemingen van toepassing is op het goed waarvan de onteigening werd gevorderd ;

Overwegende dat door aldus aan de rechtbanken van de rechterlijke orde opdracht te geven om na te gaan of de voorgeschreven formaliteiten werden nageleefd beide wetten de daartoe strekkende bevoegdheid van elk ander rechtscollege en namelijk die van de Raad van State uitgesloten hebben ;

Overwegende dat de aan de rechtbanken van de rechterlijke orde hier opgedragen bevoegdheid krachtens artikel 107 van de Grondwet, niet beperkt is tot de controle op de externe wettelijkheid maar tevens die van de interne wettelijkheid omvat, en zich uitstrekt tot het nagaan van het al dan niet bestaan van een overschrijding of afwending van macht ;

Dat het middel naar recht faalt ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening ;

Veroordeelt eiseres in de kosten, met uitzondering van de kosten van betekening van de memorie van antwoord, welke buiten de termijn gesteld door artikel 1, d, van het besluit van de Regent van 23 augustus 1948 tot vaststelling van de formaliteiten en de termijnen inzake cassatieberoep tegen de arresten van de Raad van State werd gedaan.

De kosten begroot op de som van 1.424 fr. jegens de eisende partij en op de som van 942 fr. jegens de verwerende partij.

HOF VAN CASSATIE

2e Kamer. — 5 oktober 1971.

Voorzitter M. C. LouveauX.

Raadsheren MM. G. Hallemans. M. Naulaerts, M. Châtel, (verslaggever) en R. Janssens.
Advocaat-generaal : M. L. Depelchin
Advocaat : Mr. P. Vanderveeren.

Hoger beroep in strafzaken. — Omzetting van een straf in internering. — Geen verzwaring. — Eenstemmigheid niet vereist.

De internering maakt geen straf uit en de omzetting van de door de eerste rechter uitgesproken gevangenisstraf in een internering verzwart de tegen de verdachte uitgesproken straf niet, zodat de door art. 211 bis Sv. bedoelde eenstemmigheid van de leden van het gerecht dat in hoger beroep uitspraak doet, niet vereist is.

De Greef t./ O.M.

Gelet op het bestreden arrest, op 12 juli 1971 door het Hof van beroep te Brussel gewezen;

Over het eerste middel, hieruit afgeleid dat uit het arrest niet blijkt dat de door de rechter in hoger beroep aangestelde deskundige de voorgeschreven eed heeft afgelegd;

Overwegende dat de deskundige onderaan het verslag de woorden vermeldt: «Ik zweer dat ik mijn opdracht in eer en geweten, nauwgezet en eerlijk vervuld heb; Zo helpe mij God»;

Overwegende dat het Hof van beroep bij ontstentenis van conclusie desaanvaande, niet verplicht is uitdrukkelijk in zijn arrest te reveleren dat de voorgeschreven eed afgelegd werd;

Dat het middel niet kan aangenomen worden;

Over het tweede middel, hieruit afgeleid dat uit de stukken van de rechtspleging niet blijkt dat het Hof van beroep, dat de door de eerste rechter uitgesproken gevangenisstraf in een internering omzet, en aldus de toestand van eiser verzwart, met de eenparige stemmen van zijn leden uitspraak heeft verleend;

Overwegende dat de internering geen straf uitmaakt, dat nu de tegen beklaagde door de eerste rechter uitgesproken straf niet werd verzwart, de door artikel 211 bis van het Wetboek van strafvordering bedoelde eenstemmigheid van de leden van het gerecht dat in hoger beroep uitspraak doet, niet is vereist;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;

En overwegende dat de substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven rechtsvormen werden nageleefd en dat de beslissing overeenkomstig de wet is;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening.

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 21 januari 1972.

Afdelingsvoorzitter Ridder J. Rutsaert.

Raadsheren: MM. A. de Vreese, J. Gerniers (verslaggever), A. Meeüs en J. Sury.

Advocaat-generaal M. F. Dumon.

Advocaten: Mrs. R. Filips en P. Ansiaux.

Architect. — Maatregel van de Raad van de Orde. — Die al de opdrachten van een architect aan een preventief toezicht onderwerpt. — Nietig.

De door een beslissing van de Raad van de Orde van Architecten bevolen maatregel die erop neerkomt al de opdrachten van een architect aan preventief toezicht en aan een voorafgaande toelating te onderwerpen, is onverenigbaar met de vrijheid van uitoefening van het beroep van architect, zoals die door de wetten van 20 februari 1939 en 21 juni 1963 wordt beoogd.

Bellens t. / Orde van Architecten.

Gelet op de bestreden beslissing, op 18 mei 1971 gewezen door de Raad van beroep van de Orde van architecten met het Nederlands als voertaal;

Overwegende dat, nu beide partijen tegen dezelfde beslissing cassatieberoep hebben ingesteld, beide voorzieningen ambtshalve dienen samengevoegd te worden;

I. Wat de voorziening van Bellens betreft:

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 12 van de wet van 20 februari 1939 op de bescherming van de titel en van het beroep van architect, 2, 4, 5, 17, 19, 20 van de wet van 26 juni 1963 tot oprichting van de Orde van architecten,

doordat de bestreden beslissing, na de inhoud te hebben vermeld van de attesten afgeleverd door de werkgever van eiser en op grond van redenen luidens welke de functies van deze laatste toch zeer veel tijd zouden vergen en eiser aldus niet over de nodige tijd zou beschikken om een onbepaald aantal opdrachten als zelfstandig architect behoorlijk uit te voeren, eiser toelaat dit beroep uit te oefenen mits volgende beperkingen: 1) alvorens een opdracht definitief te aanvaarden, een sommiere beschrijving van deze opdracht en de schatting van de uitvoeringsprijs over te leggen aan de Raad van de Orde en toelating te vragen om deze opdracht uit te voeren; 2) de plannen en bestekken van al de alzo toegelaten opdrachten uit eigen beweging aan de Raad van de Orde over te leggen;

terwijl het vereisen van een voorafgaande toelating voor de uitvoering van elke opdracht als architect niet verenigbaar is met de rechten van de leden van de Orde noch met de vrijheid van uitoefening van het beroep van architect, het een voorwaarde voegt bij die welke de wet bepaalt, en de Raad van de Orde daardoor zijn bevoegdheid te buiten gaat (schending van al de aangehaalde wetsbepalingen):

Overwegende dat de bestreden beslissing aan eiser de toelating verleent om het beroep van zelfstandig architect uit te oefenen, mits de beperking dat, voordat hij een opdracht definitief aanvaardt, hij een sommiere beschrijving van deze opdracht en de schatting van de uitvoeringsprijs aan de Raad van de Orde zal overleggen en aan die Raad de toelating zal vragen om deze opdracht uit te voeren en dat hij de plannen en bestekken en al zijn aldus toegelaten opdrachten aan de Raad van de Orde zal overleggen om de reden dat het vaststaat, rekening houdende met de dienstprestaties die hij voor zijn werkgever moet leveren, dat hij niet over de nodige tijd beschikt om een onbepaald aantal opdrachten als zelfstandig architect behoorlijk uit te voeren;

Overwegende dat de artikelen 2 en 19 van de wet van 26 juni 1963 tot instelling van een Orde van Architecten, aan de raden van de Orde de macht verlenen om maatregelen te treffen die ertoe strekken de eer, de discretie en de waardigheid van de leden van de Orde in de uitoefening en naar aanleiding van de uitoefening van het beroep te verzekeren;

Overwegende dat deze maatregelen individuele maatregelen kunnen zijn die, zonder het karakter van tuchtsanctie te vertonen, ertoe strekken een inbreuk op de door de artikelen 2 en 19 van voormelde wet bepaalde voorschriften van de plichtenleer te voorkomen of daaraan een einde te stellen;

Overwegende dat de door de beslissing bevolen maatregel, die erop neerkomt al de opdrachten van een architect aan een preventief toezicht en aan een voorafgaande toelating te onderwerpen, onverenigbaar is met de vrijheid van uitoefening van het beroep van architect, zoals die door de wetten van 20 februari 1939 en 21 juni 1963 wordt beoogd;

Dat daaruit volgt dat de Raad van beroep van de Orde

van architecten, door eiser de hierboven bedoelde verplichtingen op te leggen voor elke opdracht van architect, de hem door de artikelen 2 en 19 van de wet van 23 juni 1963 verleende machten is te buiten gegaan ;

Dat het middel gegrond is ;

II. Wat de voorziening van de Nationale Raad van de Orde van architecten betreft

Overwegende dat, door het aannemen van de voorziening door Bellens ingesteld, de voorziening van de Nationale Raad van de Orde van Architecten zonder voorwerp is geworden ;

Om die redenen,

Voegt samen de zaken ingeschreven op de algemene rol onder de nummers 909 en 915 ;

Vernietigt de bestreden beslissing ;

Beveelt dat van dit arrest melding zal gemaakt worden op de kant van de vernietigde beslissing ;

Houdt de kosten aan ; zegt dat erover door de feiten-rechter zal worden beslist ;

Verwijst de zaak naar de Raad van beroep van de Orde van architecten met het Nederlands als voertaal, uit andere leden samengesteld.

Betreffende de macht van de raden van de orde van architecten om individuele maatregelen, die geen karakter van tuchtstraf hebben, te bevelen ten einde een inbreuk op de voorschriften van de plichtenleer te voorkomen of er een einde aan te maken, zie men: Cass., 23 juni 1970, R.W. 1970-71, 63 603 en Cass., 9 februari 1971, R.W. 1971-72, 797.

HOF VAN CASSATIE

2e Kamer. — 22 juni 1971.

Wvd. voorzitter : M. P. Delahaye.

Raadsheren : MM. G. Hallemaans, A. de Vreese, M. Châtel, (verslaggever) en Th. Versée.

Advocaat-generaal : M. F. Dumon.

Advocaat : Mr. V. De Doncker.

1. Bankbreuk. — Vaststelling van de staat van faillissement. — Bevoegdheid van het strafgerecht.
2. Bewijs in strafzaken. — Beoordeling van de in een deskundigenverslag voorgelegde bewijsmiddelen.

1. De strafvordering terzake van bankbreuk is onafhankelijk van elke faillissementsverklaring door de rechtbank van koophandel. Het strafgerecht is zowel in hoger beroep als in eerste aanleg bevoegd om de staat van faillissement vast te stellen.

2. De strafrechten hebben onder meer tot taak na te gaan of de in een verslag van een deskundige voorgelegde bewijsmiddelen voldoende zijn om hun overtuiging te staven. Het is geenszins tegenstrijdig enkele van die bewijsmiddelen te zwak te vinden om een veroordeling te rechtvaardigen en toch andere punten uit het verslag, die verantwoord worden door feitelijke vaststellingen, als vaststaand te beschouwen.

Deckers t. / ...

Gelet op het bestreden arrest, op 28 oktober 1970 door het Hof van beroep te Brussel gewezen ;

Over het eerste middel, hieruit afgeleid dat, alhoewel de meeste feiten welke aanleiding gaven tot de veroordeling

van eiser door de eerste rechter, door de rechter in hoger beroep niet bewezen werden verklaard, de uitgesproken straf nochtans, zonder rechtvaardiging werd verdubbeld ;

Overwegende dat het bestreden arrest, op hoger beroep van het openbaar ministerie en na vastgesteld te hebben dat de feiten omschreven onder litteris A2 en A3 (bedrieglijke bankbreuk) en B1 en B2 (eenvoudige bankbreuk) bewezen waren gebleven en de uiting waren van hetzelfde misdadig opzet, beschouwt dat « gelet op de zwaarwichtigheid van de door beklagde in staat van wettelijke herhaling gepleegde feiten », de door de eerste rechter uitgesproken straf ontoereikend was, en dan ook, eiser tot een jaar gevangenis veroordeelt ; dat, mitsdien, het middel niet kan worden aangenomen ;

Over het tweede middel, hieruit afgeleid dat eiser wegens eenvoudige en bedrieglijke bankbreuk veroordeeld wordt,

terwijl, eerste onderdeel, hij nooit in staat van faillissement werd verklaard ;

tweede onderdeel, het niet bewezen is dat hij in staat van faillissement verkeerde ;

derde onderdeel, een vaststelling desbetreffend door de rechter in hoger beroep niet volstaat ;

en, vierde onderdeel, geen enkel argument wordt voorgebracht waaruit het ophouden te betalen of het wankelen van het krediet in hoofde van eiser zou komen vast te staan ;

Wat alle onderdelen samen betreft :

Overwegende dat de strafvordering terzake van bankbreuk onafhankelijk is van elke faillissementsverklaring door de Rechtbank van koophandel ; dat het strafgerecht zowel in hoger beroep als in eerste aanleg bevoegd is om de staat van faillissement vast te stellen ;

Overwegende dat het beroepen arrest desbetreffend vaststelt dat eiser onder de dekmantel van Deckers Maria Rita, handelsdrijvende onder de benaming « airconditionning manufacturing » daden heeft gesteld, bij de wet daden van koophandel genoemd en daarvan hoofdzakelijk zijn gewoon beroep heeft gemaakt en dat hij als gefailleerde handelaar te aanzien is waar het vaststaat dat hij op 27 augustus 1966 opgehouden heeft te betalen, datum waarop zijn krediet aan het wankelen werd gebracht ;

Overwegende dat uit de stukken waarop het Hof vermag acht te slaan niet blijkt dat eiser desaanstaande enigerlei conclusie heeft genomen zodat de rechter er niet toe gehouden was de stukken van het dossier of de elementen van de zaak waarop zijn beslissing steunde, nader aan te duiden, dat het middel dan ook niet kan worden aangenomen ;

Over het derde middel, hieruit afgeleid dat de rechter in hoger beroep uit het deskundig verslag bewijzen heeft gehaald,

terwijl, eerste onderdeel, hij dit deskundig verslag heeft verworpen waar hij eiser van bepaalde feiten heeft vrijgesproken en aldus zijn beslissing op tegenstrijdige wijze heeft gemotiveerd,

en tweede onderdeel, dit deskundig onderzoek op gebrekkige of onvolledige wijze werd uitgevoerd ;

Wat het eerste onderdeel betreft :

Overwegende dat het bestreden arrest het deskundig verslag aanhaalt vooraleer te beslissen dat de strafvordering ten overstaan van de telasteleggingen A, B, C en D niet door verjaring is vervallen en anderzijds vaststelt dat de gegevens in dit verslag vervat niet toelaten uit te maken of bepaalde bedragen ten nadele van klanten van eiser werden verduisterd, en hem dienvolgens van telastelegging C vrijspreekt ;

Overwegende dat de strafgerechten onder meer tot taak hebben na te gaan of de in een verslag van deskundige voorgelegde bewijsmiddelen voldoende zijn om hun overtuiging te staven, en dat het geenszins tegenstrijdig is enkele van deze bewijsmiddelen te zwak te vinden om een veroordeling te rechtvaardigen en toch andere punten uit het verslag die zoals ten deze in het arrest verantwoord worden door feitelijke vaststellingen, als vaststaand te beschouwen ;

Dat het onderdeel niet kan worden aangenomen ;

Wat het tweede onderdeel betreft :

Overwegende dat uit de stukken waarop het Hof vermag acht te slaan niet blijkt dat eiser om aanvulling van het deskundig verslag heeft verzocht ;

Overwegende verder dat het Hof niet bevoegd is om in feite de waarde van het deskundig onderzoek te appreciëren ;

Dat het onderdeel derhalve niet kan worden aangenomen ;

En overwegende dat de substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven rechtsvormen werden nageleefd en dat de beslissing overeenkomstig de wet is ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening ;

Veroordeelt eiser in de kosten.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

10e Kamer. — 1 oktober 1971.

Voorzitter : M. Paës.

Raadsheren : MM. Grenez en Delva.

Advocaten : Mrs. De Becker loco De Kock, J. M. Ost en I. De Vis.

Onrechtmatige overheidsdaad. — Rijksweg. — Waterplas van 30 cm diepte over 200 m. — Stortvlaag. — Staat. — Gemeente.

Voor de schade aan een voertuig dat terechtkwam in 30 cm. diepe waterplas van 200 m. lengte bij 6 m. breedte, op een rijksweg, is de Staat niet aansprakelijk als niet bewezen is dat de na een hevige regenvlaag onstane plas veroorzaakt werd door een gebrek aan onderhoud van de riolering, of dat de vorming van een dergelijke plas een frequent verschijnsel is waartegen de Staat de weggebruikers had kunnen beveiligen, of nog dat zijn aangestelde, de kantonnier, tijdig over de hindernis was ingelicht. Om die reden treft de Staat ook niet het verwijt dat hij de weggebruikers niet door een passende signalisatie tegen de gebeurlijke vorming van dergelijke plassen heeft gewaarschuwd.

Principieel onhoudbaar is de stelling dat de plas moet beschouwd worden als deel uitmakend van het wegdek, waarvan hij een gebrek zou zijn.

De gemeente verdient geen enkel verwijt van nalatigheid of verzuim, op het stuk van haar politionele veiligheidsverplichting, zulks bij ontstentenis van bewijs dat zij te gelegener tijd kennis zou hebben gehad van het gevaar dat door de onverhoedse plasvorming was ontstaan.

Belgische Staat t./ P.V.B.A. Singer & Zonen
en P.V.B.A. Singer & Zonen t./ Stad Brussel.

Overwegende dat de hogere beroepen samenhangend zijn en dienen te worden samengevoegd ;

Overwegende dat de hogere beroepen regelmatig zijn naar vorm en termijn ; dat ze ontvankelijk zijn ;

Overwegende dat in het bestreden vonnis nauwkeurig werden omschreven : de doeleinden van de door de P.V.B.A. Singer & Zonen en N.V. Luikse Verzekering ingestelde vordering, alsook de omstandigheden van kwestieus verkeersongeval, waarbij de door Singer Alter, zaakvoerder van voornoemde firma, bestuurde wagen op 11 juni 1966 rond 23.30 uur over de autosnelweg Antwerpen-Brussel naar Brussel rijdend, op het grondgebied van deze stad, tussen de Romeinse steenweg en de Dikke Linde, in een 30 cm. diepe waterplas van 200 m. lengte bij 6 m. breedte terechtkwam en kantelde ; dat het Hof daarheen verwijst ;

Overwegende dat de vordering werd ingewilligd in zover ze was gericht tegen de Belgische Staat ; dat ze werd afgewezen in zover ze strekte tot veroordeling of medeveroordeling in solidum van de Stad Brussel ;

I. Wat het hoger beroep van de Belgische Staat betreft.

Overwegende dat de Belgische Staat terecht opwerpt dat hem geen fout kan worden verweten op grond van gelijk welke bepaling van het verkeersreglement, noch op grond van artikelen 1382 en volgende van het Burgerlijk Wetboek ;

dat in strijd met het betoog van P.V.B.A. Singer & Zonen en N.V. Luikse Verzekering, hetwelk op dit stuk door de eerste rechter werd bijgetreden, geen enkele objectieve vaststelling noch aanwijzing voorhanden is, waaruit naar eis van recht kan worden afgeleid dat de aanwezigheid van de waterplas, ingevolge hevige regen na onweder, werd veroorzaakt door een gebrek aan onderhoud van de riolering, waardoor de Belgische Staat, eigenaar-beheerder van bedoelde rijksweg, moet instaan ;

Overwegende dat het bewijs evenmin is geleverd dat de vorming van dergelijke plas na overvloedige neerslag, op die bepaalde plaats, een frekwent verschijnsel is, dat de Belgische Staat had kunnen uitschakelen of waartegen hij de weggebruikers ten minste had kunnen beveiligen, noch dat zijn aangestelde, de kantonnier, in onderhavig geval, tijdig van de hindernis zou zijn ingelicht en in staat gesteld om tot de dringende veiligheidsmaatregelen over te gaan ; dat de stortvlaag inderdaad had gewoed « in de loop van de avond van 11.6.1966 » (P.V. Nr 2009/2 Politie-Brussel - 13 juni 1966), d.i. nauwelijks enkele uren vóór de totstandkoming van het ongeval ;

Overwegende dat de principieel onhoudbare stelling als zou de waterplas moeten worden beschouwd als deel uitmakend van het wegdek, waarvan hij een gebrek zou zijn, in concreto bovendien niet verenigbaar is met de bestaande feitelijke gegevens ;

Overwegende dat uit wat voorafgaat volgt dat de Belgische Staat evenmin het verwijt treft de weggebruikers door passende signalisatie tegen de gebeurlijke vorming van water-stagnatie ter plaatse niet te hebben gewaarschuwd ; dat de overtreding van het toenmalig art. 113 van het verkeersreglement geenszins bewezen voorkomt ;

Overwegende ten slotte, dat, hoewel het onderzoek naar de eventueel foutieve gedraging van Singer, zaakvoerder van de P.V.B.A. Singer & Zonen niet dienend ter zake is, daar tegen hem geen eis tot schadevergoeding is ingesteld, toch moet worden vastgesteld dat betrokkene de snelheid van zijn voertuig blijkbaar niet heeft geregeld zoals vereist door de plaatsgesteldheid, de natte toestand van het wegdek en de beperkte zichtbaarheid (wegens de duisternis en de zwakke openbare verlichting) ;

dat de omkanteling van zijn wagen en de opgelopen zware schade met totaal-verlies op onbeheerste snelheid wijst, waardoor het ontwijken van de nachtans uiteraard goed waarneembare uitgestrekte plas problematisch werd ;

dat de mogelijkheid hierbij niet is uitgesloten dat Singer,

in strijd met het voorschrift van het toenmalig artikel 43-1 van het verkeersreglement, zijn kruisings- of koplichten wellicht niet heeft ingeschakeld, zodra zijn gezichtsveld minder dan 100 m. bedroeg ;

Overwegende dat het hoger beroep van de Belgische Staat gegrond voorkomt, in zover het is gericht tegen de beschikkingen van het bestreden vonnis waarbij de vordering te zijnen laste werd toegewezen ;

II Wat betreft het hoger beroep van P.V.B.A. Singer & Zonen en N. V. Luikse Verzekering tegen de Stad Brussel.

Overwegende dat uit bovengaannde beschouwingen blijkt dat de Stad Brussel ter zake geen enkel verwijt van nalatigheid of verzuim verdient, op het stuk van haar politionele veiligheidsverplichting krachtens art. 3-1° Titel XI van de wet van 16-24 augustus 1790, zulks bij ontstentenis van bewijs dat zij te gelegener tijd kennis zou hebben gehad van het recente gevaar, dat door de onverhoedse plasvorming was ontstaan ;

Overwegende dat het hoger beroep tegen de Stad Brussel niet gegrond is ;

Om deze redenen,

Het Hof,

Recht doende na tegenspraak,

Gelet op artikel 24 der wet van 15 juni 1935 ;

Voegt samen als samenhangend de zaken ingeschreven onder nrs. 63.857 en 835 van de Algemene Rol ;

Ontvangt de hogere beroepen ;

Verklaart het hoger beroep van de Belgische Staat gegrond in zover de eerste rechter de vordering tegen deze partij heeft ingewilligd ;

Verklaart het hoger beroep van P.V.B.A. Singer & Zonen en N.V. Luikse Verzekering ongegrond ;

Doet het bestreden vonnis te niet, in de hierna bepaalde mate,

Hervormende,

Verklaart de vordering van P.V.B.A. Singer & Zonen en N.V. Luikse Verzekering ongegrond in zover zij is gericht tegen de Belgische Staat ;

Bevestigt het bestreden vonnis voor het overige ;

Verwijst P.V.B.A. Singer & Zonen en N.V. Luikse Verzekering in alle kosten van hoger beroep.

HOF VAN BEROEP TE GENT

5e Kamer. — 19 oktober 1971.

Voorzitter : M. E. Verougstraete.

Raadsheren : MM. De Buck en Lebbe.

Advocaten : Mrs. A. Haus en P. Bove.

Schade en schadeloosstelling. — Werkman. — Met bestendige arbeidsongeschiktheid van 66 %. — Wordt dank zij studie bediende. — Begroting van de schade in concreto.

Een werkman, die ten gevolge van een verkeersongeval een bestendige arbeidsongeschiktheid van 66 % had opgelopen, werd na consolidatie van de letsels terug door zijn werkgever in dienst genomen, eerst als bewaker, later, na een cursus van boekhouding gevolgd te hebben, als bediende.

Iedere schade moet in concreto bepaald worden. De vergoeding van de materiële schade bestaande in de aantasting van de fysische gaafheid moet geraamd worden volgens de economische gevolgen die daar

in feite het gevolg van zijn. De werkhervatting is een feit dat bij het appreciëren van deze economische gevolgen van belang is precies omdat deze laatste in concreto moeten nagegaan worden. Anderzijds verschaft de tewerkstelling van de betrokkene hem voor de toekomst geen zekerheid, aangezien in geval van afdanking zijn competitie mogelijkheden op de algemene arbeidsmarkt zwaar verminderd zijn. Om al die redenen moet de gepaste vergoeding in het onderhavige geval ex aequo et bono worden bepaald.

Horvath t. / Gemeenschappelijk Motorwaarborgfonds

Appellant heeft regelmatig hoger beroep ingesteld tegen het vonnis dd. 17 oktober 1967 van de rechtbank van eerste aanleg te Oudenaarde.

1. — Ten aanzien van de verantwoordelijkheid over het kwestieus ongeval verklaarde geïntimeerde in het begin van zijn beroepsbesluiten dat hij zich naar het oordeel van het Hof gedroeg. Maar in het beschikkend gedeelte besloot hij tot bevestiging van het vonnis. Er is bijgevolg vanwege geïntimeerde berusting in het vonnis, en de kwestie van de verantwoordelijkheid staat vóór het Hof buiten discussie.

2. — Het hoofdzakelijk vraagstuk dat aan het Hof onderworpen wordt betreft de bepaling van de vergoeding verschuldigd aan een werkman die volgens een niet betwiste expertise een bestendige werkonbekwaamheid ondergaat van 66 %, maar die niettemin bij zijn vroegere werkgever terug in dienst werd genomen.

Horvath was vroeger metser in dienst van de Forges de la Providence. Door het ongeval verloor hij het gebruik van zijn linker arm, verlamd en geatrofieerd zonder mogelijkheid van verbetering. Hij werd door de Forges de la Providence terug in dienst genomen, in 't begin als bewaker, thans als bediende.

Het Hof is de mening toegedaan dat iedere schade in concreto moet bepaald worden, dat de vergoeding der materiële schade bestaande in de aantasting der fysische gaafheid geraamd moet worden volgens de economische gevolgen die daar in feite het gevolg van zijn, dat de werkhervatting een feit is dat bij het appreciëren van deze economische gevolgen van belang is precies omdat deze laatste in concreto moeten nagegaan worden, anderzijds dat de tewerkstelling van de betrokkene hem voor de toekomst geen zekerheid verschaft vermits in geval van afdanking zijn competitie mogelijkheden op de algemene arbeidsmarkt zwaar verminderd zijn, dat om al deze redenen de gepaste vergoeding in het onderhavige geval ex aequo et bono moet worden bepaald. Dit was trouwens ook, op enkele nuances na, de zienswijze van de eerste rechter.

Voor de metser die op het ogenblik van het ongeval (16 juli 1961) 25 jaar oud was en 96.157 frank bruto per jaar verdiende, en die na consolidatie der letsels, ongeveer elf maand nadien, het werk hernam als bewaker met een loonvermindering van 15.797 frank per jaar, bepaalde de eerste rechter de vergoeding der economische schade spruitend uit de bestendige werkonbekwaamheid op 753.256 frank, met de vergoedende intresten vanaf de datum der consolidatie.

Deze raming mag als billijk goedgekeurd worden.

De tijdspanne die sedert het vonnis verlopen is bracht wel sommige elementen naar voor van aard om de raming der schade te beïnvloeden. Doch deze elementen compenseren elkander zodat er tot hervorming geen aanleiding is : Enerzijds is de koopwaar van de munt gedaald en zijn de lonen gestegen. Anderzijds is het slachtoffer steeds aan het werk gebleven, zodat de vrees dat hij tot werkloosheid zou gedoemd worden zich meer en meer verwijderd. Zelfs heeft appellant zijn standing verbeterd,

daar volgens een niet betwiste bewering van geïntimeerde hij na een cursus van boekhouding gepromoveerd werd tot bediende. Het is niet eens meer gebleken dat er een verschil bestaat tussen zijn huidige verdiensten en de verdiensten die hij zou genoten hebben had hij hetzelfde beroep blijven uitoefenen als ten tijde van het ongeval.

Appellant roept ten onrechte tegen het vonnis in dat de liberaliteit van zijn werkgever die hem uit menslievendheid in zijn dienst behield niet de schade wegneemt, en bijgevolg de raming van de vergoeding niet kan beïnvloeden. Het in dienst nemen, of hernemen, van een werkmán, die prestaties levert tegen betaling van een loon, moet bij afwezigheid van een (hier ontbrekend) formeel en duidelijk bewijs van het tegendeel, verondersteld worden ten bezwarende titel te zijn gebeurd. Het vrijgevig karakter van de tewerkstelling wordt hier trouwens gelogenstraft door dat appellant in dienst behouden werd nadat de betaling van een zeer belangrijk voorschot hem in staat had gesteld zonder vrijgevigheid in zijn behoeften te voorzien.

Appellant dringt aan, aanvoerende dat de door hem sinds het ongeval genoten loonuitkeringen niet de herstelling uitmaken van zijn schade, dat immers hun oorzaak en hun voorwerp vreemd zijn aan de schade, en dat ze bijgevolg bij het ramen der schade niet in aanmerking mogen genomen worden.

Dit argument gaat uit van een verwarring. De schade bestaat in de schending der fysieke integriteit, en het is evident dat loonuitkeringen daar vreemd aan zijn. Doch om de schending der fysieke gaafheid behoorlijk te herstellen moet de rechter de economische gevolgen daarvan nagaan, en deze economische gevolgen zijn een feitelijk gegeven dat wel door omstandigheden als de werkhervatting, het beroep van het slachtoffer enz., beïnvloed wordt.

Weliswaar kan het in een algemene vergoedingspolitiek niet gepast of zelfs gevaarlijk zijn een werkmán die, gediend door kans, biezonder werklust of biezondere begaafdheden een nieuw werk vindt, aangepast aan de geringe hem overblijvende werkgeschiktheid — zoals in een gans andere hypothese een weduwe die de handel van haar overleden echtgenoot voortzet of een nieuw huwelijk aangaat — door het afknotten der vergoeding als 't ware te penaliseren. Maar hier komt het oordeel van de rechter te pas. Een appreciatie in billijkheid moet evengemeld bezwaar in een redelijke mate weten te ontwijken.

3. — De vergoedingen door de rechtbank toegekend voor medische onkosten en voor tijdelijke werkonbekwaamheid worden niet betwist. Er is een kleine betwisting aangaande een vergoeding betreffende inkomstenvermindering na de lucratieve leeftijdsgrens. Appellant vordert hiervoor 12.450 frank, terwijl de rechtbank hem 10.000 frank heeft toegewezen. Er is dienaangaande geen grond tot hervorming. Blijft de vergoeding wegens pijn en smart en morele schade, die de rechtbank vermengd heeft, en waarvoor een bedrag werd toegekend van 400.000 frank met de intresten vanaf de datum van het ongeval.

Om de pijn en smart te appreciëren moet herinnerd worden dat buiten de verlamming van het linker bovenste lidmaat appellant een open beenbreuk en een commotio cerebri heeft opgelopen. Deze laatste letsels genazen zonder sekwellen. De hospitalisatie duurde bijna tien maand, omdat voor de arm readaptatiepogingen werden aangewend. Deze behandeling bleef nutteloos. De werkonbekwaamheid was volledig tot 1 juni 1962, 10 1/2 maand na het ongeval, datum waarop de betrokkene dienst hernam als bewaker.

Het linker bovenste lidmaat van Horvath blijft volledig verlamd. Het is geatrofieerd. Horvath was 25 jaar toen het ongeval gebeurde. Hij was atleet en nam deel aan internationale loopwedstrijden. Het is evident dat de opgelopen handicap moreel zeer zwaar op deze jonge man moet

wegen. Het Hof heeft geen bezwaar tegen de door de eerste rechter toegepaste vermenging van moreel leed en pijn en smart, doch meent dat voor deze schade een bedrag van 500.000 frank in billijkheid gerechtvaardigd is, 100.000 frank meer dan door de rechtbank bepaald.

Om deze redenen,

Het Hof,

Gelet op het artikel 24 van de Wet van 15 juni 1935, Verklaart het hoger beroep ontvankelijk en gedeeltelijk grond;

Bevestigt de bestreden beschikkingen van het vonnis, met deze enkele wijziging dat de vergoeding wegens morele schade wordt verhoogd met 100.000 frank (honderd duizend frank), met de vergoedende intrest op deze som vanaf de datum van het ongeval tot de datum der betaling;

Veroordeelt geïntimeerde tot het evenredige veroordellingsrecht; Veroordeelt geïntimeerde tot de 3/4 en appellant tot één vierde van de overige kosten van de instantie.

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE ANTWERPEN

Kort geding. — 6 oktober 1971.

Voorzitter: M. K. van den Bossche.

Advocaten: Mrs. Cl. Buisseret en A. Debergh loco E. Ooms.

Bevoegdheid. — Rechtbank van koophandel. — Herstel van schade veroorzaakt door de dood van een persoon of door een lichamelijk letsel of een ziekte.

De rechtbank van koophandel mag kennis nemen van alle geschillen tussen kooplieden, die handelingen betreffen die de wet als daden van koophandel aanmerkt en die niet onder de algemene bevoegdheid van de vrederechter vallen, ook indien die geschillen tot voorwerp hebben de herstelling van een schade veroorzaakt door de dood van een persoon of door een lichamelijk letsel of een ziekte.

Kapitein Sirigos (zeeschip Lydia) t/ N.M.B.S.

Overwegende dat de eis strekt tot de benoeming van een deskundige;

Overwegende dat eiser, tot staving van zijn vordering, aanvoert dat op 2 oktober 1971 te Antwerpen op de kade ter hoogte van nr. 347 een ongeval plaats greep, waarbij de chieft-steward van het schip « Lydia », waarover eiser het bevel voert, aangereden werd door een spoorwag van verweerster en tengevolge van dit ongeval overleed; dat het dringend behoort een tribunaal-expert aan te stellen met opdracht zijn advies te geven omtrent de omstandigheden en oorzaken van het ongeval;

Overwegende dat verweerster opwerpt dat Wij onbevoegd zijn « ratione materiae » om van de eis te kennen, om reden dat het een dodelijk ongeval betreft en de gevraagde maatregel geen hoogdringend karakter vertoont;

Overwegende dat art. 584 van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt dat de Voorzitter van de Rechtbank van Koophandel bij voorraad uitspraak doet in de gevallen die hij spoedeisend acht, in aangelegenheden die tot de bevoegdheid van die rechtbank behoren;

Overwegende dat de Rechtbank van Koophandel ingevolge art. 573, 1, par. 1 bevoegd is om kennis te nemen van de geschillen tussen kooplieden, die handelingen betreffen die de wet als daden van koophandel aanmerkt

en die niet onder de algemene bevoegdheid van de vrede-rechter vallen ;

Overwegende dat partijen handelaars zijn en de verbin-tenis tot herstel van de schade voortspruitende uit het kwestieus ongeval, die ten grondslag ligt van onderhavige vordering, in hoofde van verweerster een subjectieve daad van koophandel uitmaakt ;

Overwegende dat weliswaar art. 12 van de wet van 25 maart 1876 op de bevoegdheid, aangevuld met art. 1 van de wet van 27 maart 1881, bepaalde dat de rechtbanken van koophandel in geen geval kennis nemen van betwis-tingen, die tot voorwerp hebben het herstel van een schade veroorzaakt hetzij door de dood van een persoon hetzij door een lichamelijk letsel of een ziekte ;

Overwegende dat nochtans deze wetsbepaling is opge-heven ingevolge art. 7, 2° van Hoofdstuk I, Titel II van het bijvoegsel van het Gerechtelijk Wetboek en niet in dit nieuw wetboek werd opgenomen ;

Overwegende dat derhalve de bevoegdheid van de Rechtbank van Koophandel op dit punt niet meer beperkt is en zij nu kennis mag nemen van alle betwistingen tussen handelaars, voorzover het gaat om handelingen die door de wet als daden van koophandel worden aangemerkt, en ook van betwistingen, die tot voorwerp hebben het herstel van een schade veroorzaakt door de dood van een persoon ;

Overwegende dat wij achten dat de gevraagde maat-regel spoedeisend is ; dat de expertise immers om doel-matig te zijn onmiddellijk dient plaats te vinden, daar het schip « Lydia » kortelings de haven van Antwerpen zal verlaten en de expert bij de bemanning van het schip de nodige inlichtingen zal dienen in te winnen om zijn advies omtrent de omstandigheden en oorzaken van het ongeval te kunnen uitbrengen ;

Overwegende dat Wij dan ook bevoegd zijn « ratione materiae » en gezien de hoogdringendheid om van de eis kennis te nemen ;

Overwegende dat de omstandigheid dat er reeds deskun-dige onderzoeken aan de gang zijn, bevolen door het parket en door administratieve instanties, niet belet dat eiser gerechtigd is ten overstaan van verweerster een tegensprekelijke expertise te vragen ; dat deze geenszins als overbodig voorkomt ; dat het integendeel past de ge-vraagde maatregel in te willigen ;

.....

NOOT. — Vorenstaande beslissing werd bevestigd bij arrest van het Hof van Beroep te Brussel (3e Kamer) dd. 8 februari 1972.

Het principe geldt ook in het geval van het laatste lid van art. 573 Ger. Wb., d.w.z. wanneer de eiser, hoewel hij geen handelaar is, een geschil, dat betrekking heeft op een handeling die de wet als daad van koophandel aanmerkt en dat niet onder de algemene bevoegdheid van de vrede-rechter valt, voor de rechtbank van koophandel brengt.

C.

BALIELEVEN

Voorzorgskas voor Advocaten v.z.w.
Stoofstraat 12, Brussel.

Balans en rekening van ontvangsten en uitgaven
van het dienstjaar 1971.

Gearcht Lid,
Hierna zult U de balans en de rekening van de ontvang-
sten en uitgaven aantreffen van het dienstjaar 1971 die

werden goedgekeurd door de jaarlijkse vergadering van 15 april 1972.

Deze rekeningen vragen een korte toelichting :

1. De ontvangsten.

a) Het bedrag bij de bijdragen die 9.961.602 fr. bedroeg gedurende het vorige dienstjaar, is gebracht op 10.954.018 frank.

Dit bedrag stemt overeen met een gemiddelde bijdrage van 7.948 fr. per lid (maximum bedrag voorzien voor de wettelijke bijdrage) maar waarvan de wettelijke bijdrage afgetrokken is. Een bijdrage van 500 fr. per jaar en per lid is bijgevoegd voor het wezenfonds.

b) De ontvangsten der pleidooizegels zijn belangrijk ge-daald met 1.835.451 fr.

c) Een verhoging is vastgesteld bij het toegangsrecht.

De inning van de pleidooizegels en de bijdragen gaat normaal verder.

2. De inkomsten van het geplaatst kapitaal bereiken de gemiddelde rentevoet van 5,65% per jaar, terwijl de actua-riële berekeningen opgesteld zijn op basis van een ge-middelde voet van 4,5% per jaar.

Wij ondergingen een daling van de intresten, ingevolge het besluit van het Ministerie van Financiën om een voor-heffing in te stellen op de hypotheaire intresten en het besluit van de Raad van Beheer om deze ten hare laste te nemen.

3. De pensioenen en tussenkomsten van de kas.

De bedragen die hernomen worden bij de berekening ontvangsten en uitgaven bevatten de volgende tussen-komsten :

504 aangeslotenen genieten van een rentenierspensioen tot een bedrag van 24.000 fr.

253 weduwen genieten van een overlevingspensioen dat hun inkomsten op 75.000 fr. brengt, Aan de weduwen van reeds overleden aangeslotenen wordt echter, zonder onder-zoek, een minimum rente van 12.000 fr. toegekend.

36 weduwen genieten van een wezenpensioen dat per jaar een gemiddelde van 41.458 fr. per weduwe vertegen-woordigt.

De pensioenrente en de overlevingsrente bevatten een tussenkomst van het kapitaalvormingsfonds.

Er zijn :

489 gevallen voor de pensioenrenten,

172 gevallen voor de aan gang zijnde overlevingsrenten,

66 gevallen voor de in vorming zijnde overlevingsrenten.

4. Beheerkosten.

De eigenlijke beheerkosten van de Kas bedragen 2,9% van de ontvangsten. De wettelijke kassen vragen in het algemeen kosten aan 6%.

5. Het pensioenfonds, dat de verbintenissen van de Kas waarborgt, bedraagt 179.079.256 fr.

De gunstige toestand van dit fonds laat toe de in 1971 genomen besluiten te handhaven d.w.z. :

— de wezenrente van 25.000 fr. op 30.000 fr. te brengen.

— de inkomsten van de weduwen aan te vullen teneinde deze op 75.000 fr. te brengen.

— de inkomsten van de gepensioneerden en de aange-sloten die in hun gezondheid aangetast zijn, aan te vullen door deze op 75.000 fr. te brengen zo zij alleenstaand zijn en op 100.000 fr. zo zij gehuwd zijn.

Uit deze boekhoudkundige gegevens volgt dat de finan-ciële toestand van de Kas volstrekt gezond is en dat haar tussenkomsten ten gunste van haar aangeslotenen steeds belangrijker en meer doeltreffend worden.

De Raad van Beheer.

BALANS OP 31 DECEMBER 1971

AKTIEF

Vastgelegde middelen		140.682.668
Inboedel	1	
Hypothecaire leningen	140.682.667	
Beschikbaar		2.851.282
Postgire	165.329	
Gemeentekrediet	1.534	
Bank van Brussel	2.684.419	
(zichtrekening en rekening met termijn)		
Realiseerbaar		43.560.988
Effecten portefeuille	40.135.6660	
Diverse debiteuren	3.425.328	

187.094.938

PASSIEF

Opeisbaar	6.384.682
Diverse krediteuren	

Opeisbaar op termijn	179.079.256
Pensioenfondsen	

Niet opeisbaar	1.631.000
Aflossingsfondsen leningen	

187.094.938

ONTVANGST- EN UITGAVEREKENING

OP 31 DECEMBER 1971

UITGAVEN

Hulpverlening	654.680
Pensioenen	14.121.971
Wezenfondsen	1.451.014
Verhoging van pensioenfondsen	12.348.713
Algemene onkosten en taks	1.359.934
Verloren bijdragen	562.236
Terugbetaling conventionele bijdragen	4.690

30.503.238

ONTVANGSTEN

Inschrijvingsrecht	42.500
Bijdragen der ballies	10.954.018
Pleidooirechten	10.329.482
Interessen	8.869.429
Diverse ontvangsten	5.457
Giften	101.257
Meerwaarde/fondsen	1.095

30.503.238

MEDEDELINGEN

Studiedag van de Belgische Vereniging voor Arbeidsverhoudingen.

« Deelname van de werknemer aan het beheer van het bedrijf - Arbeiderskontrolle ».

Aan de Vrije Universiteit te Brussel vond op 25 maart 1972 een studiedag van de Belgische Vereniging voor Arbeidsverhoudingen plaats met als thema « De deelname van de werknemer aan het beheer van het bedrijf - Arbeiderskontrolle ».

Tijdens de voormiddag werden onder het voorzitterschap van M. Stroobant, Docent V.U.B., referaten gehouden waarin het onderwerp vanuit verscheidene oogpunten werd belicht.

Piet Gevers, assistent aan de K.U.L., beschouwde het probleem als socioloog en kon aan de hand van een aantal onderzoekingen, besluiten dat de werking van de ondernemingsraden, zoals ze bij de wet van 20 september 1948 houdende organisatie van het bedrijfsleven werden opgericht, niet voldoet aan het verlangen van inspraak vanwege de werknemers.

De juridische benadering geschiedde door Gérard Van Acker, assistent aan de V.U.B. Ook deze kwam tot een gelijkaardige conclusie: daar waar de wettelijke regeling voor ondernemingsraden en comités voor veiligheid en hygiëne als onvoldoende revendicatief wordt aangevoeld, zal de syndikale afvaardiging als zelfstandige eenheid hun opdrachten gaan uitvoeren. De vraag wordt gesteld of niet moet gestreefd worden naar het oprichten binnen de onderneming van een zelfstandige werknemersafvaardiging die de opdrachten van de drie bestaande organen zou overnemen.

Otmar Van Achter, assistent K.U.L., ging na hoe men het participatieprobleem heeft behandeld in het E.E.G.-commissie-voorstel voor een Statuut voor een Europese Naamloze Vennootschap.

Het Duitse systeem van Mitbestimmung heeft inspirerend gewerkt voor dit ontwerpstatuut en de vraag is in hoeverre het haalbaar zal zijn in de verscheidene landen. Afgezien daarvan is de wijze waarop de vertegenwoordiging der werknemers in de verscheidene organen van de E.N.V. werd voorzien, niet vrij van gebreken. Toch kan het voorstel een grote inspirerende rol hebben.

Prof. P. Frantzen (V.U.B.) zag het probleem in zijn economische en ideologische context. Hij wees erop dat de ekonomie moet ten dienste staan van de mens en niet omgekeerd. Fundamentele wijzigingen zijn dan ook nodig. Zelf stelde hij een ontwerp voor de leiding van grote ondernemingen voor, waarbij de invloed van de grote aandeelhouders wordt beperkt.

De namiddag werd besteed aan een paneelgesprek, waaraan vertegenwoordigers van de sociaal-economische organisaties deelnamen onder de leiding van de Heer Verougstraete, Voorzitter van het Arbeidshof te Brussel, in vervanging van Prof. Blanpain (K.U.L.). Hij wees op de grote belangstelling die bestaat voor een demokratisering van het bedrijfsleven. Het experiment van de ondernemingsraden heeft geen voldoening geschonken. Nieuwe standpunten en formules worden dan ook voorgesteld.

Voor het A.B.V.V. verdedigde Mevrouw Van Hemel-donck haar stelling: zolang de arbeiders, ondanks hun numerieke meerderheid, economisch gezien in een minderheidspositie zitten, kunnen zij niet mede de verantwoordelijkheden dragen in een systeem dat strijdig is met hun eigen belangen.

Arbeiderskontrolle wordt als alternatief gesteld; deze moet geschieden door gesyndikeerde werknemers en moet berusten op een degelijke economische en financiële informatie. Arbeiderskontrolle is geen doel op zichzelf, doch een etape naar arbeiderszelfbestuur.

De Heer Lindemans aanvaardt namens het A.C.V. de arbeiderskontrolle doch bovendien is een hervorming van de structuren nodig. Medebeheer, maar dan in de ruime zin van werkoverleg, toezicht, medemachtiging, wordt nagestreefd. Een hervorming van het vennootschapsrecht is daartoe nodig, evenals een uniforme boekhouding. De arbeider moet als mens altijd centraal staan.

De Heer Pottie, van de A.C.L.V.B. meent dat kapitaal en arbeid moeten samenwerken: elk heeft zijn eigen functie in de onderneming. De werknemers als zodanig

(en) niet de syndikaten) moeten medezeggenschap krijgen in het beheer van het bedrijf.

De Heer Verschuere van het V.B.N. wijst erop dat de vakorganisaties zitting hebben in een groot aantal organismen en aldus deelnemen aan de macht. Informatie wordt door de werkgevers doorgegeven aan hun werknemers, doch het is niet altijd gemakkelijk de financiële en economische gegevens bevattelijk voor te stellen.

Bovendien zijn er beperkingen aan de mogelijkheden informatie te verstrekken: de concurrentiële positie van het bedrijf mag immers niet in het gedrang gebracht worden. Aldus de Heer Beirnaert, van het Verbond van de Belgische Niet-Industriële Ondernemingen.

De besluiten van deze studiedag werden genomen door Prof. Remouchamps, ere-hoogleraar V.U.B.

G. Vandermeulen
Assistent buiten kader
Centrum voor Kollektief
Arbeidsrecht - V.U.B.

Modellen van overeenkomsten met tussenpersonen in Nederland

Wanneer een Belgische firma een handelsagent, een handelsreiziger of een alleenimporteur in Nederland aanstelt, verdient het uiteraard aanbeveling de rechten en verplichtingen van beide partijen in een overeenkomst vast te leggen. In dit verband zij erop gewezen dat bij de Nederlandse Kamer van Koophandel voor België en Luxemburg, Koningsstraat 93, 1000 Brussel, de volgende type-contracten, aangepast aan de Nederlandse wetgeving, verkrijgbaar zijn:

— Model van overeenkomst met een handelsagent in Nederland, 4 blz.

— Model van arbeidsovereenkomst met een handelsreiziger in Nederland, 5 blz.

— Model van alleenverkoopcontract voor Nederland, 14 blz.

Prijs per model: 223 fr., inclusief B.T.W.

TIJDSCHRIFTEN

Tijdschrift van de Vrederechters, jaargang 1972 - nr. 3.

Assurances. — Baux commerciaux. — Baux en général. — Erfdienstbaarheid van overgang. — Gerechtig Wetboek, artikel 862. — Roulage. — Verkeer. — Verzekeringen.

De Gemeente, jaargang 1972 - nr. 3.

Van de redactie. — In en rond de vereniging. — Memorandum aan de Regering. — B. de Grunne, De globale financiële hulp van de Staat aan de gemeenten volgens de ontwerpbegroting 1972 van het Ministerie van Binnenlandse Zaken. — A. Van der Beken, Een project voor de numerieke beschrijving van de waterlopen. — De opening van de buitengewone zitting van de provincieraden. — Actualiteit. — Raadplegingen. — Wetgeving. — Rechtspraak (met commentaar). — J. Verhasselt, Verzorg uw taal. — Kroniek « Openbare Onderstand ».

Nederlands Juristenblad, jaargang 1972 - nr. 16.

Mr. R. de Waard, Theorie en praktijk van straf en maatregel bij de toepassing van art. 37a W.v.Str. (I). — Mr. C.E.A. Houwink-von Baumhauer, Lessen van Lages. — Mr. S. Noas, De voorgestelde bepaling inzake ontslag bij ongeschiktheid van rechterlijke ambtenaren. — Mr. J. Schepel, Artikel 1286 B.W., Compensatoire interessen en subro-

gatie. — Mr. L. van Heijningen, Wetswinkeltjes in de publiciteit.

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-ambt en Registratie, jaargang 1972 - nr. 5168.

Prof. mr. G.J. Scholten, Beïnvloeding van de vraag wanneer een derde te goeder trouw is door de E.E.G. — Mr. Th. M. de Jongh, De intrekking van artikel 955 B.W.; geschiedenis en gevolg. — Mr. J.P. Verheul, Overzicht der Nederlandse Rechtspraak: Internationaal Privaatrecht faillissement (II). — Berichten en mededelingen.

Tijdschrift voor Europees en Economisch Recht, jaargang 1972 - nr. 3.

Preadviezen van mr. W. Alexander en mr. drs. B.G. Suurmond over de Europese octrooiconventie II.

De Gerechtsdeurwaarder, jaargang 1972 - nr. 4.

P.A. Neve, Afschaffing diensten. — H.L. van Kampenhout, De competentiegrens in kantonzaken. — M. Loeve, En zo koeterwaalt de deurwaarder door. — P.D. Verburg, Is een velling in een café het uitoefenen van de kleinhandel? — I. Harshagen, De burgerrechtelijke aansprakelijkheid van de gerechtsdeurwaarder. — M.J. Hafkamp, Nederlands-Duits Executieverdrag. — P.A. Neve, Uit het Staatsblad. — Van de deurwaarder. — Kantongerecht Asse.

Journal des Tribunaux, jaargang 1972 - nr. 4781.

François Rigaux, Aspects actuels de la réforme de la condition des étrangers en Belgique. — Jurisprudence. — Chronique judiciaire.

Revue critique de Jurisprudence belge, jaargang 1972 - nr. 4.

P. De Visscher, Organisation des Nations unies. — P. De Visscher, Pouvoir judiciaire. — Jacques Hansenne, Usufruit. — Jacques Hansenne, Usufruit. — Jacques Hansenne, Usufruit. — Jacques Hansenne, Usufruit. — Jacques Hansenne, Usufruit. — Jacques Hansenne, Louage de choses. — Jacques Hansenne, Usufruit. — Jacques Hansenne, Usufruit. — Jacques Hansenne, Usufruit. — O. Dalcq, Responsabilité (hors contrat). — Michel Waelbroeck, Communautés européennes, Examen de jurisprudence (1965 à 1971).

Res Publica, jaargang 1972 - nr. 1.

Jean Meynaud, In memoriam. — Kruitthof, Het belang: een typologische beschrijving van een fundamenteel maatschappelijk begrip. — Paul Giniewski, Les bases de la politique étrangère d'Israël. — Rex Bailey, Giovanni Gentile and the Idealist Content of Italian Fascism. — A.P. Frogner, L'avenir politique de l'Europe. — Jean Puissant, Les effectifs de la fédération d'arrondissement du POB de Verviers (1919-1939). — Gordon W. Keller, Fiction as political prophecy. — Jérôme Grynepas, Sur l'idéologie. — J. Gerard-Libios et J. Gotovitch, L'an 40. — La Belgique occupée. — Inlichtingen. — Boekbesprekingen.

Cahiers de Droit européen, jaargang 1971 - nr. 6.

J.V. Louis, Compétences des Etats dans la mise en œuvre du règlement. — G. Hofmann, Les préférences tarifaires généralisés. — N. Fuiano, L'exécution des directives de la CEE en Italie. — Jurisprudence. — Chronique législative (1er septembre - 31 octobre 1971). — Congrès, cours et conférences. — Bibliographie. — Avis. — Table de l'année 1971.